

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Roko Gabalio,
V kurso, baudžiamosios justicijos
šakos studento

Magistro baigiamasis darbas

**Nusikalstamas susivienijimas Lietuvos teismų praktikoje
Criminal association in Lithuanian Court Jurisprudence**

Vadovas: Prof. dr. A. Gutauskas
Recenzentas: Asist. dr. Paulius Veršekys

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama nusikalstamo susivienijimo kaip organizuoto nusikalstamumo teisinės išraiškos samprata ir istorinė raida Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose. Darbe nagrinėjami pagrindinių ir kvalifikuojančių nusikalstamo susivienijimo požymių ypatumai analizuojant Lietuvos teismų pateiktus išaiškinimus. Magistro darbe, taip pat, atskleidžiami esminiai skirtumai tarp nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės bei su jų atskyrimu susijusi problematika Lietuvos teismų praktikoje. Galiausiai, magistro darbe analizuojama nusikalstamo susivienijimo baudžiamumo praktika Lietuvos teismų praktikoje.

Pagrindiniai žodžiai: organizuotas nusikalstamumas, nusikalstamas susivienijimas, teismų praktika, baudžiamasis kodeksas.

The thesis examines the concept of a criminal association as a legal manifestation of organized crime and its historical evolution in the criminal laws of the Republic of Lithuania. The thesis examines the peculiarities of the basic and qualifying elements of a criminal association by analysing the interpretations given by the Lithuanian courts. The thesis also highlights differences between a criminal association and an organised group, and the problems related to their distinction in Lithuanian Court Jurisprudence. Finally, the final thesis analyses the judicial practice regarding the criminal liability of criminal associations in Lithuanian Court Jurisprudence.

Keywords: organized crime, criminal association, Court Jurisprudence, Criminal code

TURINYS

IŽANGA	2
1. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO KAIP ORGANIZUOTO NUSIKALSTAMUMO TEISINĖS IŠRAIŠKOS SAMPRATA IR ISTORINĖ RAIDA...	5
1.1. Organizuoto nusikalstamumo samprata bei požymiai	5
1.2. Nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formos, raida baudžiamuosiuose įstatymuose	9
2. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO PAGRINDINIAI POŽYMAI.....	14
2.1. trijų ar daugiau asmenų dalyvavimas nusikalstamame susivienijime.....	14
2.2. susivienijimas vienam ar keliems apysunkiems, sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti.....	17
2.3. užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas bei pastovūs nusikalstamo susivienijimo narių ryšiai	20
3. KVALIFIKUOTO NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO SUDĖTIES POŽYMAI	25
3.1. Ginkluotas nusikalstamas susivienijimas.....	25
3.2. Organizavimas ir vadovavimas nusikalstamam susivienijimui	28
4. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO ATRIBOJIMAS NUO ORGANIZUOTOS GRUPĖS	33
5. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO BAUDŽIAMUMO PRAKTIKA LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE	39
IŠVADOS IR PASIŪLYMAS	43
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	47
SANTRAUKA	53
SUMMARY	54

IŽANGA

Temos aktualumas: Nusikalstamas susivienijimas yra viena iš sudėtingiausių bendrininkavimo formų, kuri, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, nuolat keitėsi ir evoliucionavo. Po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, nusikalstamo susivienijimo veikla buvo susijusi su įžūliu ir pavojingu elgesiu visuomenės atžvilgiu, kurie pasireiškė gyventojų nužudymais, sveikatos sutrikdymais bei labai didelės vertės turto prievartavimais. Šiuo metu nusikalstamas susivienijimas yra paremtas strategija ir, vietoje atviro smurto, dominuoja detalai suplanuoti sukčiavimai, turto prievartavimai bei kiti sunkiai identifikuojami nusikaltimai, kuriuos neretai sudėtinga įrodyti teismuose. Nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formos, sudėtingumą, taip pat, patvirtina ir faktas, kad nusikalstamo susivienijimo nusikaltimas buvo keistas net 10 kartų, kas iš esmės, leidžia daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas bando prisitaikyti prie naujų šios bendrininkavimo formos veiklos modelių. Beje, šio nusikaltimo straipsnio redakcijos keitimas yra susijęs ir su tarptautinių institucijų priimtų teisės aktų įgyvendinimu, kuriais siekiama užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui.

Lietuvos teismams dažnai kyla problemų identifikuojant nusikalstamo susivienijimo požymius dėl kelių priežasčių: 1) veiklos modelis yra ganėtinai panašus į organizuotą grupę, 2) susivienijimas neatitinka kai kurių šiai bendrininkavimo formai būdingų požymių ir 3) kitos priežastys, kurios užkerta kelią teismui identifikuoti nusikalstamo susivienijimo požymius. Taigi, atsižvelgiant į naujausias tendencijas, t. y. į tai, kad nusikalstamo susivienijimo veiklos modeliai tobulėja – būtina Lietuvos teismams formuoti naujus precedentes, padedančius Lietuvos teismams prisitaikyti prie šiuolaikinių organizuoto nusikalstamumo tendencijų.

Kitaip tariant, sparčiai tobulėjant technologijoms, tobulėja ir nusikalstamų veikų darymo būdai, kurie tampa vis sudėtingesni ir labiau rafinuoti. Atsižvelgiant į dinamišką nusikalstamo susivienijimo veiklos formų kaitą bei praktinius sunkumus, su kuriais susiduria Lietuvos teismai identifikuodami šią bendrininkavimo formą, tampa akivaizdu, jog išsami ir nuosekli šio reiškinio analizė išlieka itin aktuali ir šiandien.

Darbo tikslas: Analizuojant Lietuvos teismų praktiką, išsamiai įvertinti nusikalstamo susivienijimo ypatumus bei atskleisti su šia bendrininkavimo forma susijusią problematiką.

Darbo uždaviniai: Šiam darbui iškeliami tokie uždaviniai:

1. išanalizuoti nusikalstamo susivienijimo kaip organizuoto nusikalstamumo teisinės išraiškos sampratą, požymius ir istorinę raidą Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose;
2. išnagrinėti nusikalstamo susivienijimo pagrindinių ir kvalifikuojančių požymių ypatumus analizuojant Lietuvos teismų pateiktus išaiškinimus;
3. atskleisti esminius skirtumus tarp nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės bei išanalizuoti šių bendrininkavimo formų atskyrimo problematiką;
4. išanalizuoti nusikalstamo susivienijimo baudžiamumo praktiką Lietuvos teismų praktikoje.

Darbo objektas: Tyrimo objektas yra nusikalstamo susivienijimo ypatumai ir problematika susiklosčiusi Lietuvos teismų praktikoje. Magistro darbo tyrimas yra nukreiptas į Lietuvos teismų pateiktus išaiškinimus tiek, kiek jie yra susiję su nusikalstamu susivienijimu. Pirmiausia, darbe analizuojama nusikalstamo susivienijimo kaip organizuoto nusikalstamumo teisinės išraiškos samprata, požymiai ir istorinė raida Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose. Taip pat, magistro darbe analizuojami nusikalstamo susivienijimo pagrindinių ir kvalifikuojančių sudėties požymių ypatumai Lietuvos teismų praktikoje. Be to, darbe, analizuojant Lietuvos teismų pateiktus išaiškinimus, akcentuojami esminiai skirtumai tarp nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės bei atskleidžiama su šių bendrininkavimo formų atskyrimu susijusi problematika. Galiausiai, magistro darbo tyrimas apima ir nusikalstamo susivienijimo baudžiamumo praktikos analizę Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai: Siekiant efektyviai įgyvendinti nustatytą tikslą ir pasiekti iškeltus uždavinius, magistro darbui taikytini šie metodai: istorinis-lyginamasis, lyginamasis, sisteminis ir analizės.

1. istorinis-lyginamasis metodas buvo pritaikytas istoriškai lyginant kaip kito nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formos, reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose;
2. lyginamasis metodas buvo pasitelktas lyginant skirtingų autorių nuomones dėl organizuoto nusikalstamumo sampratos ir požymių;
3. sisteminis metodas pasireiškė tuo, kad magistro darbe buvo atsižvelgta į atitinkamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso atskirų redakcijų normas, tarptautinių teisės aktų normas ir kitus teisės aktus.

4. analizės metodas, kuris buvo pasitelktas analizuojant Lietuvos teismų praktiką nusikalstamo susivienijimo kontekste.

Darbo originalumas: Išnagrinėjus paskutinių penkerių metų magistro darbus, galima daryti išvadą, jog šis magistro darbas gali būti laikomas originaliu dėl kelių priežasčių.

Visų pirma, ankstesnių metų magistro darbuose daugiausia dėmesio buvo skirta kriminalistinei nusikalstamų susivienijimų analizei bei atskirų grupuočių veiklos modelių tyrimams. Šiuose darbuose daugiausia dėmesio buvo skirta atskirų susivienijimų struktūrų bei jų veikimo principų tyrimams. Šis magistro darbas, iš esmės, skiriasi savo tikslu ir uždaviniais. Šio darbo tikslas yra nukreiptas į išsamų nusikalstamo susivienijimo ypatumų bei problematikos, kylančios Lietuvos teismų praktikoje, analizę.

Antra, šiame darbe taip pat analizuojami ir naujausi teismų išaiškinimai, susiję su baudžiamosiomis bylomis nusikalstamo susivienijimo kontekste, kurie nebuvo (arba buvo nedaug) nagrinėti pastarųjų penkerių metų magistro darbuose. Naujausia teismų praktika atspindi naujausias tendencijas teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje bei išryškina aktualias problemas, su kuriomis susiduria teismai sprenddami tokio pobūdžio bylas.

Dėl aukščiau išvardintų priežasčių, darytina išvada, jog šis magistro darbas gali būti laikomas originaliu.

Svarbiausi šaltiniai: Magistro darbo objekto tyrimui atlikti padėjo Lietuvos teismų formuojami precedentai nusikalstamo susivienijimo kontekste. Pažymėtina, kad ypatingas dėmesys buvo skirtas naujiems Lietuvos teismų priimtiems sprendimams, tačiau neatmetama ir tai, kad tyrimas neapsiribojo ir senesnės Lietuvos teismų praktikos analize. Svarbu pabrėžti, jog magistro darbe buvo pasiremta ir mokslinė literatūra (autoriai: A. Gutas, J. Vistickis, V. Piesliakas, K. Šimkus, P. Veršekys) bei teisės norminiai aktai – Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu (įskaitant ankstesnes redakcijas), Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymu, Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymu, Europos Sąjungos bei tarptautinės baudžiamosios teisės aktais (Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, Tarybos pamatinis sprendimas 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu).

1. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO KAIP ORGANIZUOTO NUSIKALSTAMUMO TEISINĖS IŠRAIŠKOS SAMPRATA IR ISTORINĖ RAIDA

1.1. Organizuoto nusikalstamumo samprata bei požymiai

Siekiant tinkamai įgyvendinti šiame magistro darbe iškeltus uždavinius, autoriaus vertinimu, svarbu pradėti nuo pačios bendriausios organizuoto nusikalstamumo sampratos bei jos požymių nustatymo. Organizuotas nusikalstamumas yra globali problema, kuri drumsčia tarptautinę taiką ir tarptautinį saugumą. Svarbu pabrėžti, kad organizuotas nusikalstamumas nepraranda savo pavojingumo ir iki šių dienų ir krypsta į šiuolaikines tendencijas, todėl svarbu nustatyti atitinkamas priemones, siekiant efektyviai kovoti su šiuo reiškiniu.

Baudžiamosios teisės doktrinoje labai sunku išskirti vieną organizuoto nusikalstamumo sampratą, todėl dėl šio reiškinio yra pasisakę labai daug baudžiamosios teisės mokslininkų. Sutiktina su Felia Allum ir Renate Siebert nuomonėmis, jog labai sunku rasti vieną priimtina organizuoto nusikalstamumo apibrėžimą. Autorės pabrėžia, jog žodžių „organizuotas“ ir „nusikalstamumas“ junginys kelia problemų, nes šie du terminai atrodo prieštaraujantys vienas kitam (Allum et. al., 2003, p. 6). Atsižvelgiant į dabartinį lietuvių kalbos žodyne pateiktus šių žodžių paaiškinimus: „organizuotas“ reiškia sutvarkytas, sujungtas, vieningas, o „nusikalstamumas“ – įstatymo uždraustas, baudžiamas, neleistinas, padarytas kaltai (Lietuvių kalbos institutas, 2021). Akivaizdu, kad šių sąvokų reikšmės, vertinant jas atskirai, yra prieštaringos. Vis dėlto, nepaisant prieštaringumo, terminas „organizuotas nusikalstamumas“ yra tarptautiniu mastu vartojama sąvoka, todėl šio darbo autorius siekia nustatyti priimtinausią šio reiškinio apibūdinimą.

Profesorius A. Gutauskas išskyrė, jog organizuotas nusikalstamumas yra „reiškinys, keliantis pavojų socialiniam stabilumui ir saugumui“. Plėtodamas savo mintis, A. Gutauskas taip pat nustatė, kad: „Organizuotas nusikalstamumas – tai įstatymų netobulumo, teisinio nihilizmo bei korupcijos padarinys“ (Gutauskas, 1999, p. 21). Iš esmės, galima sutikti su tokiu trupu, tačiau daug pasakančiu apibrėžimu, kadangi vienas iš organizuoto nusikalstamumo tikslų yra sukelti visuomenės išgąstį ir trikdyti valstybės institucijų veiklą. Profesorius V. Justickis pateikia labai panašią, tačiau, autoriaus nuomone, labiau apibrėžtą organizuoto nusikalstamumo sampratą: „labai moderni gyvybiškai pavojinga visuomenei nusikalstamumo atmaina, pasižyminti aukštu organizuotumo bei profesionalumo lygiu, turinti ypatingą įtaką kitoms nusikalstamumo rūšims ir visuomenei“ (Justickis, 2001, p. 26). Šioje organizuoto nusikalstamumo sampratoje atsispindi ir

organizuoto nusikalstamumo požymis: aukštas organizuotumas ir profesionalumo lygis. Profesorius V. Piesliakas organizuotą nusikalstamumą sieja su organizuotų grupių daromu nusikalstamumu (Piesliakas, 1993, p. 37). Daktaras K. Šimkus organizuotą nusikalstamumą apibūdina kaip: „organizacijų verslišką nusikalstamą veiklą siekiant turtinio pelno, kuri vykdoma turint savisaugos sistemą bei aktyviai priešinant valstybinei teisinei kontrolei.“ (Šimkus, 2000, p. 144-146). Taigi, pastebėtina, kad yra labai daug organizuoto nusikalstamumo sampratų, tačiau autorius yra linkęs sutikti su profesoriaus A. Gutausko pateikta pozicija dėl organizuoto nusikalstamumo sampratos: „Organizuoto nusikalstamumo, vienos iš nusikalstamumo formų, tokie pat požymiai kaip ir bendrojo nusikalstamumo. Tačiau norint pateikti šio reiškinio sampratą būtina išskirti ir specifinius bruožus, priskiriamus tik organizuotam nusikalstamumui ir leidžiančius jį atskirti nuo kitų nusikalstamumo formų.“ (Gutauskas, 2002, p. 26). Magistro darbo autoriaus nuomone, tai yra tiksliausia organizuoto nusikalstamumo sampratos nustatymo kryptis, kadangi tik išsiaiškinus tikslus organizuoto nusikalstamumo požymius, galima tiksliai apibrėžti, kas yra organizuotas nusikalstamumas ir aiškiai šį reiškinį atskirti nuo kitų nusikalstamumo formų.

Nagrinėjant baudžiamosios teisės šaltinius, sutinkama labai daug skirtingų organizuoto nusikalstamumo požymių. A. Gutauskas savo rašytoje disertacijoje ištyręs skirtingų autorių įžvalgas, identifikavo net 29 skirtingus organizuoto nusikalstamumo požymius: „hierarchinė struktūra, nusikalstamu būdu gaunamas pelnas; jėgos ir grasinimų naudojimas; korupcija; ideologinio tikslo nebuvimas; savų įstatymų turėjimas; siekimas valdžios; visuomenėje didelę paklausą turinčių paslaugų teikimas; monopolis tam tikroje veikloje; specializuota nusikalstama veikla; nusikalstamos veiklos planavimas; ilgalaikė nusikalstama veikla; apribotas pateikimas į nusikalstamą grupuotę; tam tikras asmenų dalyvaujančių grupuotės veikloje, skaičius; tarptautinis organizuotos grupuotės mastas; siekimas ekonominės naudos; tylėjimo įžadų turėjimas; valstybinių ir kitų socialinių-politinių struktūrų panaudojimas savo veikloje; apsaugos sistemos nuo socialinės kontrolės sukūrimas; išankstinis susitarimas nusikalstamai veiklai; grupuotės diversifikacija; pasiskirstymas vaidmenimis bei funkcijomis; ginkluotumas ir techninis apsirūpinimas; pinigų kasos turėjimas; savos baudimų sistemos turėjimas; grupuotės organizuotumas; grupuotės amorfiškumas; nusikalstamų veiksmų „programos“ atidirbimas; glaudūs nusikaltėlių tarpusavio ryšiai.“ (Gutauskas, 2002, p. 29). Pastebėtina, jog profesorius A. Gutauskas pateikė nebaigtinį organizuoto nusikalstamumo požymių sąrašą. Atsižvelgiant į tam tikrus organizuoto nusikalstamumo grupuočių veiklos modelius, pavyktų identifikuoti

ir kai kuriuos kitus požymius. Profesorius A. Gutauskas plėtodamas savo mintis nustatė, jog pagrindiniai požymiai turėtų būti laikomi šie (Gutauskas, 2002, p. 46):

1. bendrininkavimas iš anksto susitarus;
2. tam tikro tipo nusikalstama veika;
3. ekonominės naudos siekimas;
4. prievarta ir galimybė panaudoti jėgą;
5. korupcija;
6. hierarchinė struktūra ir pasiskirstymas funkcijomis tarp grupės;
7. siekimas monopolijos.

Autorius sutinka su profesoriaus nuomone, kad tai yra vieni iš dažniausiai pasitaikančių organizuoto nusikalstamumo požymių, tačiau, autoriaus nuomone, pagrindiniai organizuoto nusikalstamumo požymiai, galiojantys turbūt visoms organizuoto nusikalstamumo gruputėms, yra apibrėžti 2000 m. Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš tarptautinę organizuotą nusikalstamumą (toliau – **Konvencija**) bei 2008 m. Tarybos pamatiniame sprendime 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu (toliau – **Pamatinis sprendimas**).

Kaip ir nustatyta Konvencijos 1 straipsnyje, šios Konvencijos pagrindinis tikslas buvo ir yra: „skatinti bendradarbiavimą siekiant užkirsti kelią tarptautiniam organizuotam nusikalstamumui ir veiksmingiau su juo kovoti“ (Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinę..., 2000). Šios Konvencijos 2 straipsnio a punkte nustatyta “organizuotos nusikalstamos grupės“ samprata bei išskirti jos požymiai. Šiame straipsnio punkte nustatyta, jog organizuota nusikalstama grupė suprantama kaip organizuota trijų ar daugiau asmenų grupė, egzistuojanti tam tikrą laiko tarpą ir veikianti kartu, kurios tikslas – padaryti vieną arba daugiau sunkių nusikaltimų ar nusikaltimų, pripažįstamų tokiais pagal Konvenciją, siekiant tiesiogiai ar netiesiogiai gauti finansinės ar kitokios materialinės naudos. Pastebėtina, jog šiame punkte iš esmės išskiriami tokie organizuotos nusikalstamos grupės požymiai:

1. trijų ar daugiau asmenų požymis;
2. veiklos pastovumo požymis (veikiantis tam tikrą laiko tarpą);
3. veikimas kartu;
4. tikslas – daryti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus;

5. tiesioginės ar netiesioginės finansinės ar kitokios materialinės naudos siekimas.

Atsižvelgiant į Pamatinio sprendimo nuostatas, nusikalstama organizacija suprantama kaip struktūrą turintis susivienijimas, įkurtas per tam tikrą laikotarpį, susidedantis iš daugiau nei dviejų asmenų, sutartinai veikiančių siekiant daryti nusikalstamas veikas, už kurias baudžiama laisvės apribojimo arba laisvės atėmimo bausme, kurios ilgiausia trukmė yra bent ketveri metai, arba griežtesne bausme, ir kuriomis siekiama tiesiogiai arba netiesiogiai gauti finansinės ar kitokios materialinės naudos (Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos..., 2008). Pastebėtina, jog, iš esmės, požymiai yra gana panašūs kaip ir nustatyti Konvencijoje. Taigi, Pamatinis sprendimas išskiria tokius nusikalstamos organizacijos požymius:

1. įkurta per tam tikrą laikotarpį;
2. skirtingai nuo Konvencijos, tokiai organizacijai taikomas dviejų ir daugiau asmenų požymis;
3. pasižymi nusikalstamų veikų, už kurias baudžiama laisvės apribojimo arba laisvės atėmimo bausme, kurios ilgiausia trukmė yra bent ketveri metai, arba griežtesne bausme, darymu.

Atsižvelgiant į aukščiau nagrinėtų teisės aktų nuostatas, autoriaus nuomone, organizuotam nusikalstamumui apibrėžti esminiai yra šie požymiai:

1. užduočių ar vaidmenų pasiskirstymas;
2. finansinės ar kitos materialinės naudos siekimas;
3. veiklos pastovumas;
4. tam tikrų rūšių nusikalstamų veikų darymas.

Atsižvelgiant į tai, autorius siūlo tokią organizuoto nusikalstamumo sampratą: „teisės aktais uždrausta veikla, pasižyminti tikslingu finansinės ar kitos materialinės naudos siekimu, nuolatine ir sisteminga veikla bei tam tikrų rūšių nusikalstamų veikų darymu“.

1.2. Nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formos, raida baudžiamuosiuose įstatymuose

Svarbu pradėti nuo to, kad pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – **BK**) 25 straipsnio 5 dalį nusikalstamas susivienijimas yra apibrėžtas kaip tam tikra asmenų grupė, kai bendrai nusikalstamai veikai – vienam ar keliems apysunkiems, sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti – susivienija trys ar daugiau asmenų, kuriuos sieja pastovūs tarpusavio ryšiai ir vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000). Pažymėtina, kad nusikalstamas susivienijimas yra pavojingiausia bendrininkavimo forma, todėl siekiant nustatyti efektyvias priemones kovai su šia bendrininkavimo forma, Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą inkorporavo į BK specialiąją dalį ir traktuoja kaip savarankišką nusikaltimą. Pabrėžtina, kad nusikalstamo susivienijimo nusikaltimo traktavimas ankstesnių BK redakcijų kontekste buvo nevienodas, todėl svarbu nustatyti kaip formavosi nusikalstamo susivienijimo nusikaltimas Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose.

Siekiant nustatyti nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formos, raidą Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose, pirmiausia svarbu paminėti, kad nusikalstamo susivienijimo sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisinėje sistemoje buvo įdiegta tik 1993 m. sausio 28 d. Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Baudžiamojo proceso ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (negaliojanti teisės akto redakcija – 1993 m. sausio 28 d.) (toliau – **1993 m. sausio 28 d. Įstatymas**).

Pastebėtina, jog praėjus beveik 30 metų po Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso priėmimo, įstatymų leidėjas pradėjo aktyviai reaguoti į greitai plintantį organizuoto nusikalstamumo reiškinį ir nustatė sankcijas už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje, jo organizavimą ir vadovavimą jam. 1993 m. sausio 28 d. Įstatymu 1961 m. birželio 26 d. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas buvo papildytas 227¹ straipsniu, kuriame buvo nustatyta: „Nusikalstamo susivienijimo (gaujos) organizavimas, vadovavimas daryti nusikaltimus: kontrabandą (77 straipsnis), netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimą, laikymą arba paleidimą apyvarton (86 straipsnis), operacijų su pinigais ar vertybiniais popieriais taisyklių pažeidimą (87 straipsnis), valstybinio, visuomeninio ar asmeninio turto grobimą (90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 146, 147, 148, 150, 151 straipsniai), tyčinį nužudymą ar tyčinį nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis (104, 105 straipsniai), įkaitų paėmimą

(131¹ straipsnis), kyšininkavimą (180, 181 straipsniai), asmens terorizavimą (227² straipsnis), neteisėtą narkotinių priemonių gaminimą, įgijimą, laikymą, gabenimą, siuntimą arba realizavimą (232¹ straipsnis), narkotinių priemonių grobimą (232² straipsnis), nusikalstamų grupių ginklavimą (234⁴ straipsnis), orlaivio nuvayrą (249² straipsnis), automoto transporto priemonių nuvayrą (250 straipsnis), jeigu jį padarė turintis savo vadeivą trys ar daugiau iš anksto susitarę bendrai nusikalstamai veiklai asmenys, arba tokiam susivienijimui (gaujoje) ar jo daromuose nusikaltimuose dalyvavimas – <...>“ (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos...“, 1993). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad asmenys, už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime, jo organizavimą ar vadovavimą jam, atsakydavo tik tuo atveju, jeigu padarydavo straipsnio definicijoje išvardytus nusikaltimus. Pastebėtina ir tai, kad straipsnio definicijoje atsispindėjo ir tam tikri nusikalstamo susivienijimo požymiai:

1. trijų ar daugiau asmenų požymis;
2. išankstinis susitarimas bendrai nusikalstamai veiklai;
3. vadovo buvimas.

Svarbu paminėti ir tai, kad straipsnio sankcijoje buvo numatyta gana švelni bausmė – laisvės atėmimas nuo penkerių iki dvylikos metų ir bauda nuo penkių šimtų tūkstančių iki dešimties milijonų talonų¹.

Paskesnė BK 227¹ straipsnio redakcija buvo priimta 1994 m. liepos 19 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (negaliojanti teisės akto redakcija – 1994 m. liepos 19 d.) (toliau – **1994 m. liepos 19 d. Įstatymas**). Analizuojant šį straipsnį, akivaizdu, kad įstatymų leidėjas siekė nustatyti kuo efektyvesnes priemones kovojant su organizuotu nusikalstamumu, ko pasekoje, straipsnio sankcijoje nebeliko baudos bausmės, o atsakomybė už šį nusikaltimą grėsė nuo ketverių iki dešimties metų laisvės atėmimo. Sutiktina su P. Veršekio nuomone, kad įstatymų leidėjas šiuo įstatymu, iš esmės, nesuefektvino bausmės taikymo nusikalstamo susivienijimo nariams, kadangi numatė dar švelnesnę laisvės atėmimo sankciją lyginant su 1993 m. sausio 28 d. Įstatymu: „Nors panaikinta bauda kaip papildoma bausmė, bet terminuoto laisvės atėmimo ribos nukrito ir tesiekė nuo 4 iki 10 metų terminuoto laisvės atėmimo. Taigi pasakyti, ar sankcija sušvelnėjo, ar sugriežtėjo, yra sudėtinga.“ (Veršekys, 2009, p. 17).

¹ 1991–1993 m. Lietuvos laikinieji pinigai.

1995 m. gruodžio 20 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, baudžiamojo proceso, civilinio proceso ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (negaliojanti teisės akto redakcija – 1995 m. gruodžio 20 d.) (toliau – **1995 m. gruodžio 20 d. Įstatymas**). BK 227¹ straipsnio redakcija visiškai pasikeitė. Įstatymų leidėjas, siekdamas efektyvinti kovą su šiuo nusikaltimu, atsisakė nurodyti nusikaltimų sąrašą, už kuriuos būtų baudžiama pagal atitinkamą straipsnį. Vadovaujantis BK 227¹ straipsnio 1 dalimi baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą susivienijimą kyla tada, kai trys ar daugiau asmenų, kurie yra iš anksto susitarę daryti sunkius nusikaltimus, dalyvauja nusikalstamoje veikloje. Baudžiamoji atsakomybė taip pat numatyta ir už nusikalstamo susivienijimo kūrimą (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos..., 1995). Svarbu pabrėžti, kad sankcija išliko tokia pati kaip ir 1994 m. liepos 19 d. Įstatyme. 1995 m. gruodžio 20 d. Įstatymu pirmą kartą įtvirtinta kvalifikuota nusikalstamo susivienijimo sudėtis – ginkluotas nusikalstamas susivienijimas. Už šį straipsnio 2 dalyje numatytą nusikaltimą, grėšė laisvės atėmimo bausmė nuo aštuonerių iki penkiolikos metų. Taigi, iš esmės, jau galima įžvelgti įstatymų leidėjo siekį sugriežtinti atsakomybę už šį nusikaltimą.

Vėlesniu 1997 m. gegužės 20 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15(1), 53(1), 227(1), 227(2), 294, 325 straipsnių pakeitimo ir papildymo 297(1) straipsniu įstatymu tiek pirmos, tiek antros straipsnio dalies sankcijos išliko tos pačios, o į straipsnį buvo pridėta 3 dalis, kuri numatė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15(1)..., 1997). Nedaug pasikeitė šis straipsnis ir 1998 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 24, 42, 43, 49, 50, 54(1), 71, 75, 105, 227(1), 227(3) straipsnių pakeitimo įstatymu. Šio straipsnio 2 dalies sankcija buvo tik papildyta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22..., 1998). 2003 m. sausio 9 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15(1) straipsnio pripažinimo netekusiu galios, 41(1), 45, 227(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 51(2) straipsniu įstatymu, įstatymų leidėjas tik panaikino 227¹ straipsnio 3 dalį ir perkėlė ją į BK 39¹ straipsnį (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15(1)..., 2003).

Po 2003 m. gegužės 1 d. BK įsigaliojimo, pasikeitė didelės dalis BK Specialiosios dalies straipsnių struktūra. Svarbu pradėti nuo to, jog įstatymų leidėjas 2003 m. balandžio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215,

227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymu (toliau – **2003 m. gegužės 1 d. Įstatymas**), BK 25 straipsnį papildė 4 dalimi, kurioje buvo nustatyta: “Nusikalstamas susivienijimas yra tada, kai bendrai nusikalstamai veiklai – vienam ar keliems sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti – susivienija trys ar daugiau asmenų, kuriuos sieja pastovūs tarpusavio ryšiai bei vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas. Nusikalstamam susivienijimui prilyginama antikonstitucinė grupė ar organizacija bei teroristinė grupė“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto..., 2003). Pastebėtina, kad įstatymų leidėjas siekia atskleisti nusikalstamo susivienijimo požymius BK Bendrojoje dalyje. A. Gutauskas nurodė: „Pritariu tam, nes įstatymo lygiu nustatomas bendrininkavimo formų turinys bei požymiai“ (Gutauskas, 2003, p. 32). Sutiktina su profesoriaus A. Gutausko nuomone, kadangi šiuo reguliavimu nustatomi nusikalstamo susivienijimo požymiai, o identifikavus šiuos požymius galima taikyti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 249 straipsnį. Pažymėtina ir tai, kad 2003 m. balandžio 10 d. Įstatymu nusikalstamo susivienijimo straipsnis buvo perkeltas į 249 straipsnį, kurį sudarė trys dalys. Dvi pirmos dalys iš esmės liko nepakitusios. Pirmoji dalis numatė baudžiamąją atsakomybę už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje, o už šį nusikaltimą buvo numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo trejų iki dešimties metų. Antrojoje straipsnio dalyje numatyta, kad už dalyvavimą ginkluotoje šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosios medžiagomis nusikalstamo susivienijimo veikloje gresia laisvės atėmimo bausmė nuo šešerių iki dvylikos metų arba laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos. Naujoje straipsnio redakcijoje atsirado itin kvalifikuota nusikaltimo sudėtis – baudžiamoji atsakomybė nusikalstamo susivienijimo organizatoriui ar vadovui. Straipsnio sankcijoje buvo numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo dešimties iki penkiolikos metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso..., 2003). Taigi, šiuo įstatymu pirmą kartą nustatyta dabartinė BK 249 straipsnio konstrukcija: 1 dalis – paprasta sudėtis (dalyvavimas susivienijime), 2 dalis – kvalifikuota sudėtis (ginkluotas nusikalstamas susivienijimas), 3 dalis – itin kvalifikuota sudėtis (susivienijimo organizavimas ar vadovavimas jam).

2003 m. liepos 4 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu buvo padidinti laisvės atėmimo bausmės terminai, kurie galioja iki pat šių dienų: 1 dalyje – nuo trejų iki penkiolikos metų laisvės atėmimo bausmė, 2 dalyje – nuo šešerių iki dvidešimties metų laisvės atėmimo bausmė arba laisvės atėmimo bausmės iki gyvos galvos, o 3 dalyje – nuo dešimties iki dvidešimties metų laisvės atėmimo bausmė arba laisvės atėmimas iki gyvos

galvos (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso..., 2003). 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147(1), 199(1), 199(2), 267(1), 270(1), 308(1) straipsniais įstatymu buvo pridėta, ir iki šiol galiojanti, straipsnio 4 dalis, kuri numato juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso..., 2005).

Darytina išvada, kad požiūris į nusikalstamą susivienijimą bėgant metams vis kito. Nusikalstamo susivienijimo definicija Lietuvos teisinėje sistemoje atsirado tik 1993 m. ir evoliucionavo daugiau nei 10 metų. Anksčiau, įstatymų leidėjo požiūris į nusikalstamos susivienijimo nusikaltimą buvo švelnesnis – galėjo būti skiriama ir baudos bausmė, o baudžiamoji atsakomybė nusikalstamo susivienijimo nariams galėjo būti pritaikyta tik už straipsnyje išvardytus nusikaltimus. Tačiau, su kiekviena redakcija, atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą griežtėjo ir sankcijose liko tik griežčiausios bausmės – terminuotas laisvės atėmimas arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

2. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO PAGRINDINIAI POŽYMAI

2.1. trijų ar daugiau asmenų dalyvavimas nusikalstamame susivienijime

BK 25 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad nusikalstamas susivienijimas yra tada, kai bendrai nusikalstamai veiklai – vienam ar keliems apysunkiems, sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti – susivienija trys ar daugiau asmenų, kuriuos sieja pastovūs tarpusavio ryšiai ir vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas. Pastebėtina, jog šiame straipsnyje yra išskiriami pagrindiniai požymiai, leidžiantys identifikuoti nusikalstamo susivienijimo buvimą. Vienas jų – trijų ar daugiau asmenų požymis. Profesorius A. Gutauskas pažymėjo, kad: „Trijų ir daugiau asmenų požymis reiškia, kad mažiausiai trys tokie asmenys pagal baudžiamąjį įstatymą turi atitikti BK 249 straipsnyje numatyto nusikaltimo subjektus (amžiaus, pakaltinamumo ir kitu požiūriu).“ (Gruodytė *et al.*, 2022, p. 360). Akivaizdu, kad susibūrus trims ar daugiau asmenų, kurie yra sulaukę 18 metų, ir yra pakaltinami, taip pat, atsižvelgiant į kitus nusikalstamo susivienijimo požymius, galima daryti išvadą apie nusikalstamo susivienijimo buvimą.

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką, pastebima, jog su šio požymio nustatymu Lietuvos teismai turi mažiausiai problemų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – **LAT**) 2007 m. vasario 22 d. teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalgoje (toliau – **Apžvalga**) išskyrė, kad trijų ar daugiau asmenų požymis paprastai nėra atskirai motyvuojamas, o yra nurodomas tiksliai taip, kaip tai formuluojama BK 25 straipsnio 4 dalyje. LAT akcentavo, kad nusikalstamo susivienijimo dalyvių skaičius, atitinkantis kiekybės požymio reikalavimus, paprastai būna akivaizdus iš faktų aprašymo (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose..., 2007). Taip pat, profesorius A. Gutauskas nurodė, kad: “Konkretus susivienijimo dalyvių skaičius teismų sprendimuose paprastai nėra nurodomas, jis išreiškiamas išvardijant asmenis, dalyvavusius susivienijime.” (Gruodytė *et al.*, 2022, p. 360). Taigi, pastebėtina, jog šis požymis yra lengviausiai identifikuojamas nagrinėjant baudžiamąsias bylas, susijusias su nusikalstamu susivienijimu, todėl toliau šioje magistro darbo dalyje bus aptarinėjami teismo pateikti išaiškinimai dėl asmenų bandymo įrodyti, kad šis požymis atitinkamu atveju neegzistuoja.

Pastebėtina, kad Lietuvos teismai lengvai identifikuoja trijų ar daugiau asmenų požymį. Puikus šio požymio identifikavimo pavyzdys gali būti Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 22 d. priimtas nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111/2007. Šioje byloje buvo nustatyta, kad asmenys save laikė vieninga grupuote ir kitiems prisistatydavo

esantys iš grupuotės „U.“, tačiau teismo įsitikinimu tokie asmenų išsireiškimai nepriveda prie vieningos išvados apie nusikalstamo susivienijimo egzistavimą. Akcentuotina ir tai, kad Lietuvos apeliacinis teismas priėjo prie išvados, jog vis dėlto ši vadinama grupuotė „U“ atitinka nusikalstamo susivienijimo požymius ir taip pat išskyrė, kad šis susivienijimas atitinka ir nagrinėjamą trijų ar daugiau asmenų požymį. Teismas, remdamasis liudytojų parodymais, nustatė, kad nusikalstamo susivienijimo nariai – E. K., A. K., V. K., V. V., V. P., V. M., D. V. – patys save identifikavo kaip grupuotę „U“, jautėsi esą grupuotės nariai, todėl ši vadinama grupuotė atitiko trijų ar daugiau asmenų požymį (Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 22 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111/2007). Pastebėtina, kad šį susivienijimą sudarė septyni nariai, tačiau teismas bet kokių atveju išskyrė, jog grupuotę sudarė daugiau nei trys asmenys ir taip pat pridūrė, kad šį požymį patvirtina ir duomenys apie piniginių lėšų srautus nusikalstamo junginio viduje, jų pasiskirstymą.

Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 1-20-211/2008 teismas nustatė, kad 2002 m. vasarą L. L. ir T. M. bendrininkavo tik dviese, todėl teismas priėjo prie išvados, kad tokia jų bendrininkavimo forma negali būti laikoma nusikalstamu susivienijimu. Tačiau 2002 m. rudenį prie šių asmenų prisijungė M. K. ir M. B. ir po šių asmenų prisijungimo nusikalstamas susivienijimas jau atitiko trijų ar daugiau asmenų požymį (Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-20-211/2008). Pastebėtina, kad teismas pirmiausia identifikavo, kad pradžioje grupei priklausė tik du asmenys, todėl nuo to laiko už padarytus nusikaltimus L. L. ir T. M. atsakė kaip bendrininkų grupė. Taip pat, pastebėtina, kad, prabėgus kuriam laikui, prie šių asmenų prisijungė dar du asmenys – M. K. ir K. B. – ir šiuo atveju sudaryta grupuotė jau atitiko trijų ar daugiau asmenų požymį. Nuo to laiko, kai minėti asmenys įsitraukė į nusikalstamą veiklą, visi nusikalstamo susivienijimo nariai atsako už padarytus nusikaltimus pagal atitinkamą BK specialiosios dalies straipsnį ir BK 249 straipsnį.

Svarbu akcentuoti, jog problematika dėl trijų ar daugiau asmenų požymio susiklostė ir garsiojoje Henriko Daktaro byloje. Pažymėtina, kad kasaciniame Henriko Daktaro ir jo gynėjų skunde pareiškėjai numatė, kad teismas kūrėjais pripažino mirusius asmenis, todėl jų manymu baudžiamojoje byloje nebuvo nustatytas būtinas nusikalstamo susivienijimo požymis – ne mažiau kaip trys asmenys. Reaguodama į šiuos kasatorių argumentus, LAT nurodė, kad tokios bendrininkavimo formos būtinas požymis – trys ar daugiau asmenų – reikia, kad vienam ar keliems apysunkiems, sunkiems ir labai sunkiems nusikaltimams

daryti susivienija ne mažiau kaip trys asmenys. LAT pažymėjo, kad nusikalstamai veiklai narius suburti gali ir vienas asmuo. Pastebėtina, kad H. Daktaras ir jo gynėjai siekė įrodyti, kad mirus kitiems nusikalstamo susivienijimo kūrėjams, nuosprendis turi būti panaikintas ir byla nutraukta kaip nenustačius nusikalstamo susivienijimo požymių. Taip pat, pabrėžtina, jog teismas aiškiai nustatė, kad nusikalstamo susivienijimo kūrėjas gali būti tik vienas ir tai, kad susivienijimo kūrėjai yra mirę, neturi reikšmės baudžiamajai bylai, kadangi trijų ar daugiau asmenų požymis yra nustatytas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-699/2016). Taigi, autoriaus nuomone, galima daryti išvadą, kad nesvarbu, jog kai kurie susivienijimo nariai vykstant baudžiamajam procesui gali būti mirę, svarbiausia yra nustatyti tai, kad nusikalstamą susivienijimą, jo veikimo laikotarpiu, sudarė trys ar daugiau asmenų.

Apibendrinus aukščiau analizuotas baudžiamąsias bylas, autorius pritaria Lietuvos teismų formuojamai praktikai dėl trijų ar daugiau asmenų požymio kvalifikavimo. Šis požymis dažniausiai yra aiškiai identifikuojamas iš byloje nustatytų faktinių aplinkybių, todėl praktikoje retai susiduriama su šio požymio problematika. Atsižvelgiant į tai, autoriaus nuomone, pagrįstai laikoma, kad šiam požymiui nustatyti pakanka išvardinti visus nusikalstamo susivienijimo veikloje dalyvavusius asmenis.

Taigi, analizuojant Lietuvos teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad trijų ar daugiau asmenų požymis yra lengviausiai praktikoje identifikuojamas nusikalstamo susivienijimo požymis. Teismų praktika rodo, kad šio požymio nustatymas yra paprastas ir dažnai nereikalauja išsamių motyvų, nes faktinės aplinkybės dažnai yra akivaizdžios. Tačiau, Lietuvos teismų sprendimai rodo, kad susiklosčius tokioms situacijoms, kai susivienijimui priklausančys nariai yra mirę, tai dar nesudaro pagrindo daryti išvados apie nusikalstamo susivienijimo nebuvimą. Svarbiausia yra nustatyti, kad susivienijimą, tam tikru jo veikimo laikotarpiu, sudarė trys ar daugiau asmenų.

2.2. susivienijimas vienam ar keliems apysunkiems, sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti

Toliau magistro darbe bus analizuojamas kitas esminis nusikalstamo susivienijimo požymis – tikslas daryti vieną ar kelis apysunkius, sunkius ar labai sunkius nusikaltimus. Pagal BK 11 straipsnio 4 dalį apysunkiu nusikaltimu laikomas tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija šešerių metų laisvės atėmimo. Pagal to patio straipsnio 5 dalį, sunkiu nusikaltimu laikomas tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo. Galiausiai, BK 11 straipsnio 6 dalyje yra numatyta, kad labai sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo. Taigi, pastebėtina, jog nusikalstamas susivienijimas susiburia daryti tokius nusikaltimus, už kurių padarymą skirtina minimali laisvės atėmimo bausmė yra trys metai, o maksimali – laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

LAT Apžvalgoje išskyrė, kad: „Atsakomybei už nusikalstamą susivienijimą nėra būtina, kad tokie nusikaltimai būtų padaryti, nors teismų praktikoje linkstama pabrėžti, kiek ir kokių veikų nusikalstamas susivienijimas yra padaręs. BK 249 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse numatytos formaliosios nusikaltimų sudėty, nereikalaujančios kokių nors padarinių – t. y. siekiamų, planuojamų nusikaltimų realaus padarymo, todėl atsakomybei už baigtą nusikaltimą, numatytą šiame straipsnyje, pakanka vien nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo jam arba dalyvavimo jo veikloje. <...> Baudžiamosiose bylose nuteistiesiems pagal BK 249 straipsnį buvo inkriminuoti ir kiti nusikaltimai, bent dalis iš jų priskiriami sunkių ar labai sunkių nusikaltimų kategorijai.“ (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose..., 2007). Autoriaus nuomone, šis aspektas yra gana kontraversiškas, kadangi nelogiška būtų manyti, kad nusikalstamo susivienijimo dalyviai susijungia vien tam, kad jie priklausytų atitinkamam susivienijimui. Kiekvieno nario tikslas – yra asmeninės materialinės naudos siekimas, todėl natūralu, kad asmenys prisideda prie nusikalstamo susivienijimo jau žinodami, kad darys apysunkius, sunkius ar labai sunkius nusikaltimus. Tai labai gerai atvaizduojama baudžiamojoje byloje Nr. 1S-69-658/2024, kurioje Lietuvos apeliacinis teismas, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, jų darymo trukmę, vieno iš nusikalstamo susivienijimo nario vaidmenį identifikavo kaip neatsitiktinį, o siekiant gauti neteisėtų pajamų (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-69-658/2024). Todėl, kiekvieno

susivienijime dalyvaujančio nario pagrindinis tikslas yra siekti tam tikrų pajamų neteisėtomis priemonėmis.

Bet kokių atveju, sutiktina su LAT Apžvalgoje išsakyta pozicija, kad teismai savaime neaptaria tikslo daryti apysunkius, sunkius ir labai sunkius nusikaltimus kaip kvalifikavimui reikšmingą požymį, o Lietuvos teismai tik pabrėžia, kad susivienijimo nariai darė tokio pobūdžio nusikaltimus. Štai baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198 teismas nustatė, kad M. S. įkūrė ir vadovavo nusikalstamam susivienijimui turėdamas tikslą daryti sunkius nusikaltimus – kontrabandą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198). Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 1A-105/2006 teismas nustatė, kad nusikalstamo susivienijimo nariai – D. S., L. Ž., A. M. ir M. B. – susivienijo, turėdami tikslą daryti sunkius turtinio pobūdžio nusikaltimus (Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-105/2006). Taip pat, paminėtinas ir kitas Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-317/2014, kurioje teismas nustatė, kad nusikalstamas susivienijimas buvo sukurtas tam, kad susivienijimo nariai įgytų galimybę imtis bendros nusikalstamos veikos – daryti narkotikų kontrabandą bei neteisėtą disponavimą labai dideliais narkotinių medžiagų kiekiais (Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-317/2014). Baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-495/2018 buvo nustatyta, kad nusikalstamo susivienijimo įkūrėjai A. ir T. B. subūrė nusikalstamą susivienijimą, kurios tikslas buvo daryti apysunkius ir sunkius nusikaltimus (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-495/2018). Autoriaus nuomone, tokių teismo išaiškinimų sąrašas galėtų būti dar ilgesnis, tačiau bendras vaizdas, kaip teismai aiškina šį požymį, yra atskleistas skirtingų instancijų teismuose.

Analizuojant naujausią Lietuvos teismų praktiką, pastebėtina, kad teismai jau eina tuo keliu, kad tikslas daryti apysunkius, sunkius ar labai sunkius nusikaltimus jau pripažįstamas kaip kvalifikavimui reikšmingas požymis. Štai baudžiamojoje byloje Nr. 1S-255-1076/2024, Lietuvos apeliacinis teismas atskirai, prie padarytų nusikaltimų sąrašo, išskyrė labai sunkų nusikaltimą, kuris numatytas BK 249 straipsnio 3 dalyje (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-255-1076/2024). Pastebėtina, kad nusikalstamas susivienijimas jau išskiriamas kaip atskiras nusikaltimas, kuris turi reikšmę nusikalstamo susivienijimo nusikaltimo kvalifikavimui. Autoriaus nuomone, tai labai reikšminga, kadangi pats nusikalstamo susivienijimo

nusikaltimas yra labai sunkus, todėl būtina atsižvelgti į tai inkriminuojant atitinkamus susivienijimo požymius.

Kitas itin svarbus aspektas šio požymio kontekste – nusikalstamo susivienijimo narių suvokimas, kad jie susijungia daryti apysunkius, sunkius ir labai sunkius nusikaltimus ir siekia taip veikti. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-942/2018 buvo nustatyta, kad susivienijimo nariai A. M. ir R. M. suvokė esantys aukšto organizuotumo lygio nusikalstamos grupuotės, sukurtos turint tikslą daryti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, nariai ir norėjo taip veikti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-942/2018). Priešingas atvejis susiklostė kitoje byloje, kurioje teismas nenustatė pakankamai duomenų, kurie pagrįstų atitinkamo asmens suvokimą priklausant tokiam susivienijimui, kuris sukurtas turint tikslą daryti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus (Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-988/2020). Akivaizdu, kad norint inkriminuoti šį požymį atskiriems nusikalstamo susivienijimo nariams, svarbu nustatyti, kad šie suvokė, kad susivienijimas darys tokio pobūdžio nusikaltimus ir jie siekia taip veikti. Autoriaus nuomone, tokia praktika yra pagrįsta, tačiau, nenustačius, kad konkretus susivienijimo narys veikė būtent šiuo tikslu ir sąmoningai siekė taip veikti, negalima daryti išvados dėl nusikalstamo susivienijimo nusikaltimo inkriminavimo konkrečiu atveju.

Galiausiai, autoriaus nuomone, svarbu išskirti ir tai, kad nusikalstamas susivienijimas galimas ir dėl vieno konkretaus nusikaltimo padarymo. Štai vienoje baudžiamojoje byloje LAT išaiškino, kad nusikalstamas susivienijimas gali būti sukuriamas ir vienam, bet sudėtingam sunkiam ar labai sunkiam nusikaltimui padaryti. Ši baudžiamoji byla buvo susijusi su svetimo turto įgijimu, kai apgaule užvaldomos didelės vertės valstybės biudžeto lėšos, skirtos gražinti pridėtinės vertės mokestį. Iš esmės, LAT nustatė, kad tokio nusikaltimo padarymui būdingas platus įvairių sudėtingų veiksmų darymas, kuris lydi prie tokio nusikaltimo padarymo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-471/2007). Tai reiškia, kad net ir vieno sudėtingo nusikaltimo padarymas gali būti pakankamas pagrindas konstatuoti nusikalstamo susivienijimo egzistavimą, jei yra įrodyta, jog dalyviai veikė organizuotai, turėdami bendrą tikslą ir pasiskirstę vaidmenimis.

Taigi, analizuojant teismų praktiką, matyti, kad teismai tradiciškai laikosi pozicijos, jog tikslas daryti apysunkius, sunkius ar labai sunkius nusikaltimus savaime nėra kvalifikavimui reikšmingas požymis. Tačiau, naujesnėje praktikoje pastebima tendencija,

kad nusikalstamas susivienijimas jau išskiriamas kaip atskiras nusikaltimas, kuris turi reikšmę nusikalstamo susivienijimo nusikaltimo kvalifikavimui. Identifikuojant šį požymį, itin svarbu nustatyti, kad susivienijimo nariai turėjo tikslą daryti apysunkius, sunkius ir labai sunkius nusikaltimus bei jie sąmoningai siekė taip veikti. Be to, teismai pripažįsta, jog nusikalstamas susivienijimas gali būti suburiamas net ir vieno sudėtingo nusikaltimo darymui, jei jis reikalauja aukšto organizuotumo lygio ir aiškaus vaidmenų pasiskirstymo tarp susivienijimo narių.

2.3. užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas bei pastovūs nusikalstamo susivienijimo narių ryšiai

Paskutinis BK 25 straipsnio 5 dalyje nustatytas požymis arba, autoriaus nuomone, tikslinga būtų teigti „požymiai“ yra užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas tarp nusikalstamo susivienijimo narių bei pastovūs narių ryšiai. Autoriaus nuomone, siekiant efektyviai išanalizuoti šių požymių ypatumus teismų praktikoje, pirmiausia svarbu nustatyti, ką reiškia pasiskirstymo vaidmenimis ar užduotimis bei pastovumo požymiai. Profesorius A. Gutasukas vaidmenų ir užduočių pasiskirstymą supranta kaip tam tikrą pasiskirstymą vaidmenimis ir užduotimis tiek darant konkretų nusikaltimą, tiek pačioje nusikalstamo susivienijimo vidinėje struktūroje (Gruodytė, E. *et al.*, 2022, p. 362). Pažymėtina, kad pastovumo sampratą yra suformulavęs LAT. Pagal LAT, pastovumas suprantamas taip: „Pastovumas reiškia, kad kaltininkas prisijungė prie grupės veiklos ne vienam kartui, atlieka ar įsipareigoja atlikti tam tikras funkcijas nuolat arba ilgesnį laiką, jo dalyvavimas nėra atsitiktinis.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-148/2014). Taip pat, LAT anksčiau yra pasisakęs, kad: „Pastovių ryšių požymis nereiškia, kad visi nusikalstamo susivienijimo nariai turi dalyvauti kiekviename nusikaltime.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177/2008). Taigi, šios magistro darbo dalies kontekste analizuojamos sąvokos bus suprantamos būtent taip, kaip jos apibrėžtos aukščiau.

Autoriaus nuomone, šie požymiai yra svarbiausi nustatant nusikalstamo susivienijimo buvimą ar nebuvimą. Šioje magistro darbo dalyje tikslinga aukščiau nustatytus požymius, ir su jais susijusius ypatumus Lietuvos teismų praktikoje, analizuoti atskirai.

Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015 LAT nustatė, kad grupės asmenų pripažinimas turi būti pagrįstas tiek formaliaisiais, tiek neformaliais požymiais, kurie leistų

daryti išvadą apie itin aukštą nusikalstamo junginio organizuotumo lygį ir priskirti jį prie organizuoto nusikalstamumo fenomeno. Plėtodamas savo mintį, LAT pateikė pavyzdinį sąrašą neformaliųjų nusikalstamo susivienijimo požymių, kurie būdingi nusikalstamam susivienijimui: grupės hierarchinė struktūra, stabilumas, vadovavimas, veiklos planavimas, pelno siekimas, drausmės ir subordinacijos palaikymas bauginimu ar kitokiais būdais, periodišką susirinkimų rengimas, ryšių ir kitų techninių priemonių naudojimas nusikalstamai veiklai, nusikalstamos veiklos specializacija, gerai organizuotų nusikaltimų planavimas ir vykdymas, detalus pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis, sumanymų ir pavedimų vykdymo kontrolė, konspiracinis bendravimas, disponavimas bendromis lėšomis ir jų panaudojimas rengiant nusikaltimus, apmokant advokatų, ginančių susivienijimo narius baudžiamosiose bylose, paslaugas, suteikiant materialią pagalbą suimtiems ir laisvės atėmimo bausmę atliekantiems susivienijimo nariams, tam tikros materialinės bazės, skirtos nusikaltimams daryti, bendrų lėšų, gautų iš nusikalstamos veiklos, turėjimas, kurios nors nusikalstamos srities monopolizavimas tam tikroje teritorijoje ir kitokie požymiai. Pasak LAT, šie požymiai nėra papildomi požymiai identifikuojant nusikalstamą susivienijimą, o jie tik padeda išgryninti pastovių tarpusavio ryšių bei vaidmenų ar užduočių pasiskirstymo požymių pasireiškimo formas, kurias konkrečiu atveju nustato teismas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015). Taigi, kaip ir LAT nurodė, šių neformaliųjų požymių nustatymas padeda teismams nustatyti susivienijimo narių pastovius ryšius bei pasiskirstymą vaidmenimis ir užduotimis tiek susivienijimo vidinėje struktūroje, tiek už jos ribų. Autorius sutinka su šia praktika, kadangi pateiktas neformaliųjų požymių sąrašas padeda identifikuoti tam tikrą ryšį, pasiskirstymą tarp nusikalstamo susivienijimo narių, įskaitant ir pačio nusikalstamo susivienijimo nusikaltimo identifikavimą, bei atskirti nusikalstamą susivienijimą nuo organizuotos grupės.

Analizuojant atskiras bylas, pastebėtina, kad Lietuvos teismai nustato kiekvieno nusikalstamo susivienijimo nario vaidmenį ir tam tikrą užduotį, už kurią jis buvo atsakingas. Štai baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31-511/2018 teismai nustatė aiškius nusikalstamo susivienijimo narių vaidmenis. S. R. buvo vienas iš susivienijimo vadovų, palaikęs ryšius su kitais vadovais ir aukštesnio rango nariais. A. Š. buvo atsakingas už narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą, ryšių su vadovais palaikymą bei pinigų perdavimą. M. B. platino narkotines medžiagas kitam grupuotės nariui, kuris juos parduodavo pirkėjams. O. D. buvo susijęs su fizinės jėgos ir smurto panaudojimu pagal poreikį. Z. K. vykdė narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą, o K. Š. ne tik disponavo šiomis medžiagomis, bet ir stebėjo, kaip sekasi kitiems platintojams, rūpinosi

gautų pinigų surinkimu bei dalyvavo susivienijimo susirinkimuose (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31-511/2018). Taigi, Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad būtina atskirai įvertinti kiekvieno nusikalstamo susivienijimo nario vaidmenį darant nusikaltimus. Autoriaus nuomone, tai yra gera praktika, kadangi kiekvieno susivienijimo nario baudžiamoji atsakomybė už padarytus nusikaltimus yra individualizuojama ir paskiriama bausmė. Priešingu atveju, jeigu būtų taikoma vienoda bausmė visiems susivienijimo nariams, neatsižvelgiant į jų realų indėlį į nusikalstamą veiką, tai iš esmės pažeistų proporcingumo principą.

Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-189-1073/2019 taip pat aiškiai išryškėja visų nusikalstamo susivienijimo narių vaidmenys bei užduotys. Šioje byloje nusikalstamo susivienijimo vadovai A. B. ir T. B. į nusikalstamą susivienijimą įtraukė S. A., V. V., Ž. Š., E. B. ir S. G., kurie turėjo aiškiai apibrėžtą vaidmenį vykdant didelės vertės turto vagystes. S. A. buvo atsakingas už nusikaltimų planavimą ir atliko tokio pobūdžio veiksmus kaip: ieškojo vairuotojų vogtoms transporto priemonėms pergabenti, rūpinosi suklustotais dokumentais ir vogto turto realizavimu. V. V., Ž. Š. ir E. B., kartu su bendrininkais, vykdė vilkikų ir puspriekabių vagystes Europos Sąjungoje – jie aprūpindavo reikiamomis priemonėmis, organizuodavo vagystes, lydėdavo pagrobtas transporto priemones į Lietuvą ir už tai gaudavo atlygį. S. G. tiekė vagystėms reikalingus vilkikus ir vairuotojus, rūpinosi pagrobtų transporto priemonių pargabenimu, saugojimu ir realizavimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-189-1073/2019). Atskirų nusikalstamo susivienijimo narių vaidmenys, taip pat, atskleisti ir kitose naujausiose baudžiamosiose bylose, kurios atskirai nebus aptariamoms (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-942/2018, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-648/2021, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023). Autoriaus vertinimu, teismai baudžiamosiose bylose nuosekliai aiškina kiekvieno nusikalstamo susivienijimo nario vaidmenį, atskirai identifikuodami jų realiai atliktus nusikalstamus veiksmus. Būtent dėl šios priežasties minėtos baudžiamosios bylos atskirai nebus aptariamoms.

Pratęsiant šią magistro darbo dalį, toliau bus analizuojamas pastovumo požymio pasireiškimas Lietuvos teismų praktikoje. Kaip jau minėta anksčiau, pastovumas reiškia, kad susivienijimo nariai susijungia ne vienam kartui, o ilgesniam laiko tarpui daryti

konkrečius nusikaltimus. Antai baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154/2009 LAT nustatė, kad susivienijimo narius nuo pat įkūrimo dienos siejo pastovūs nusikalstami ryšiai. Susivienijimo nariai – D. S., T. V., A. V., V. Š., S. A., V. P. – turėjo konkrečias funkcijas grobiant automobilius, kurios kiekvienam nariui buvo pastovios ir kurias vykdavo, iš esmės, kiekvieno automobilio grobimo metu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154/2009). Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-976/2017 LAT konstatavo, kad nusikalstamo susivienijimo narius siejo ilgalaikiai tarpusavio ryšiai. LAT prie tokio sprendimo priėjo atsižvelgdamas į tai, kad nusikalstamo susivienijimo nariai tarpusavyje bendravo atsargiai, laikėsi konspiracijos, nuolat keitė telefonų numerius, bendraudami vienas kitą vadindavo pravardėmis, nuolat leisdavo laiką kartu. Taip pat, LAT pabrėžė, kad nusikalstamo susivienijimo sudėtis iš esmės liko nepakitusi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-976/2017). Labai panašaus pobūdžio išvados buvo padarytos ir kitoje baudžiamojoje byloje. LAT nustatė, kad nusikalstamo susivienijimo narius siejo ilgamečiai, glaudūs, kasdieniu bendravimu paremti ryšiai nusikaltimams planuoti, daryti nusikaltimus ir naudotis jų rezultatu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-511/2018). Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023 buvo nustatyta, kad policijos pareigūnų nusikalstama veikla buvo pagrįsta ryšiais darbe (šie ryšiai imponuoja pastovumą) ir tai leido jiems išnaudoti valstybės suteiktas priemones efektyviam nusikaltimų tyrimui savo nusikalstamais tikslais, t. y. informacijai gauti, ikiteisminiam tyrimui falsifikuoti, daiktiniams įrodymams pasisavinti ir kitokio pobūdžio informacijai išgauti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023).

Taigi, teismų praktika pastovumo požymį apibūdina kaip neatsitiktinius ar trumpalaikius ryšius, o tokius ryšius, kurie grindžiami nuolatiniu bendravimu, tarpusavio pasitikėjimu bei aiškiai paskirstytomis funkcijomis, kurios iš esmės lieka nekintančios per visą nusikalstamo susivienijimo egzistavimo laikotarpį. Be to, teismų praktikoje sutinkama, kad teismai pastovumo požymį identifikuoja ir atsižvelgdami į kitas aplinkybes, pavyzdžiui, slaptą bendravimą, dažną telefonų numerių keitimą, pravardžių naudojimą ir kitokias aplinkybes.

Darytina išvada, kad Lietuvos teismų praktikoje vaidmenų ar užduočių pasiskirstymo bei pastovumo požymiai yra esminiai identifikuojant nusikalstamą susivienijimą. Teismai nuosekliai pabrėžia, kad šie požymiai leidžia atskirti nusikalstamą susivienijimą nuo

pavienių, trumpalaikių ar atsitiktinių bendrininkų susitarimų. Vaidmenų ir užduočių pasiskirstymas užtikrina susivienijimo veiklos organizuotumą, o pastovūs tarpusavio ryšiai patvirtina, kad nariai veikia ne epizodiškai, o kaip ilgalaikė, struktūrizuota grupė, siekianti nusikalstamų tikslų. Be to, LAT praktikoje suformuoti neformalieji požymiai, tokie kaip konspiracija, hierarchinė struktūra, bendrų lėšų valdymas, ilgalaikis dalyvavimas nusikalstamoje veikloje ir kitos panašaus pobūdžio aplinkybės dar labiau išryškina pastovumo ir organizuotumo aspektus.

3. KVALIFIKUOTO NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO SUDĖTIES POŽYMAI

3.1. Ginkluotas nusikalstamas susivienijimas

BK 249 straipsnio 2 dalyje yra numatyta kvalifikuota nusikalstamo susivienijimo sudėtis, numatanti baudžiamąją atsakomybę už dalyvavimą ginkluotoje šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosios medžiagomis nusikalstamo susivienijimo veikloje. Kad tai yra kvalifikuota sudėtis, pagrindžia bausmės dydžio skirtumas nuo 1 dalyje nurodytos sankcijos. 1 dalyje nustatyta bausmė siekia laisvės atėmimą nuo trejų iki penkiolikos metų, o 2 dalyje numatyta griežtesnė bausmė – laisvės atėmimo bausmė nuo šešerių iki dvidešimties metų.

Daiktų priskyrimas prie šaunamųjų ginklų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų nustatomas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo ir Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymo nuostatas. Pagal Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 2 straipsnio 49 dalį šaunamasis ginklas pripažįstamas ginklu, iš kurio sprogstamųjų medžiagų degimo produktų slėgio jėga per vamzdį gali paleisti kulkas, sviedinius arba kenksmingąsias, dirginančiąsias medžiagas, kurios skirtos mechanškai, termiškai, chemiškai ar kitaip taikiniui per atstumą paveikti arba duoti garso ar šviesos signalą. Pagal šį įstatymą šaunamuoju ginklu pripažįstamos ir šaunamųjų ginklų pagrindinės dalys (Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų..., 2002). Sprogmenys ir sprogstamosios medžiagos sampratos yra pateiktos kitame įstatyme – Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatyme. Pagal šio įstatymo 2 straipsnio 23 dalį sprogmenimi laikoma sprogstamoji medžiaga ir sprogdinimo priemonės, kurios yra nustatytos Jungtinių Tautų rekomendacijose dėl pavojingų prekių, priskiriamų tų rekomendacijų ST / SG / AC.10 / 1 pirmajai klasei, pervežimo, taip pat, įtaisas su sprogstamąja medžiaga (ar iš sprogstamosios medžiagos), specialiai pagamintas sprogdinti ar tam tikromis sąlygomis sprogti. To paties straipsnio 24 dalis apibūdina sprogstamąją medžiagą. Ji suprantama kaip sprogimui atlikti skirtas cheminis junginys ar jų mišiniai, kurie, paveikti išorinio poveikio (trinties, šilumos, smūgio, kibirkšties ir kita), gali staigiai išskirti didelį energijos kiekį (Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas, 2003).

LAT Apžvalgoje yra nustatyta, jog nusikalstamas susivienijimas pripažįstamas ginkluotu tada, kai bent vienas iš narių turi šaunamųjų ginklų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų nusikalstamiems tikslams, o apie šių daiktų buvimą ir galimą panaudojimą žino kiti. Jeigu nusikalstamo susivienijimo dalyvis nežinojo apie šių daiktų turėjimą, jam BK

249 straipsnio 2 dalis negali būti inkriminuojama (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose..., 2007). Taigi, norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 249 straipsnio 2 dalį, privaloma atsižvelgti ne tik į tai, jog asmuo dalyvavo ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje, bet reikia nustatyti ir asmens žinojimo faktą.

Lietuvos teismų praktikoje ginkluoto nusikalstamo susivienijimo nustatymas yra susijęs su asmens žinojimo faktu, kad šis dalyvauja šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ir sprogstamosiomis medžiagomis ginkluoto susivienijimo veikloje. Štai vienoje baudžiamosioje byloje vienas iš nuteistųjų – A. G. – teigė nieko nežinąs apie nusikalstamo susivienijimo struktūrą, įskaitant ir faktą, kad nusikalstamas susivienijimas buvo ginkluotas. Teismas, įvertinęs epizodą dėl K. K. ir A. G. pagrobimo, nustatė, jog šiame pagrobime dalyvavo ir pats nuteistasis A. G. Šis pagrobimas buvo atliktas apsiginklavus šaunamaisiais ginklais, todėl teismas priėjo prie teisingos išvados, kad A. G. žinojo, kad dalyvauja ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje (Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 12 d. nuosprendis, priimta baudžiamosioje byloje Nr. 1A-192/2010). Iš esmės panašios aplinkybės buvo nustatytos ir kitoje baudžiamosioje byloje. Atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes, teismas nustatė, kad iš esmės nėra duomenų, kurie vienareikšmiškai pagrįstų, kad K. B. turėtų savo žinioje ar naudotų šaunamąjį ginklą, tačiau teismas bet kokių atvejų nustatė, kad K. B. žinojo apie nusikalstamo susivienijimo ginkluotumą. Tai patvirtina tokios teismo nustatytos aplinkybės: 1) kiti nusikalstamo susivienijimo nariai turėjo ginklus, kurie buvo panaudoti sužalojant nukentėjusiuosius G. Š. ir R. A., 2) nusikalstamas susivienijimas į susitikimus visada atvažiuodavo ginkluoti bei 3) pats K. B. buvo pagrasinęs nušauti vieną iš liudytojų. Atsižvelgdamas į šiuos aspektus, teismas nustatė, kad K. B. žinojo, kad dalyvauja ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje (Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamosioje byloje Nr. 1-166-238/2017).

Taigi, analizuojant teismų praktiką, pastebėtina, jog dažniausiai nuteistieji siekia įrodinėti, kad jie nežinojo ir negalėjo žinoti apie dalyvavimą ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje. Autoriaus nuomone (tai patvirtina ir teismų praktika), šios aplinkybės dažniausiai nustatomos atsižvelgiant į nusikalstamo susivienijimo padarytų nusikaltimų aplinkybes, liudytojų parodymus ir kitus duomenis, kurie leidžia daryti neabejotiną išvadą apie kaltinamojo žinojimą bei sąmoningą dalyvavimą ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje. Todėl, autorius sutinka su tokia Lietuvos teismų laikomasi praktika ir laiko ją pagrįsta.

Analizuoiant Lietuvos teismų praktiką, pastebima, kad teismai iš esmės pakeitė aiškinimą dėl atitinkamo šaunamojo ginklo, sprogmenys ar sprogstamosios medžiagos turėjimo ir jo panaudojimo. Štai vienoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas atmetė prokuroro apeliacinį skundą, kadangi nustatė, jog, nors ir nusikalstamo susivienijimo nariai savo žinioje turėjo šaunamųjų ginklų, tačiau teismas nurodė, kad jeigu šaunamieji ginklai yra panaudojami kitam, o ne susivienijimo tikslui, BK 249 straipsnio 2 dalis negali būti taikoma nusikalstamo susivienijimo nariams (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-38/2013). Kitoje baudžiamojoje byloje šis aiškinimas buvo pakeistas. Štai vienoje byloje nuteistieji M. R., M. A. ir I. S. kasaciniuose skunduose ginčijo aplinkybę, kad nusikalstamas susivienijimas galėjo būti ginkluotas. Kasatoriai nurodė, kad vien formalus šaunamojo ginklo turėjimas nesuponuoja aptariamo nusikalstamą veiką kvalifikuojančio požymio. LAT konstatavo, kad nėra būtina nustatyti, kad ginklus turėjo ir jais naudojosi kiekvienas iš nusikalstamo susivienijimo narių, taip pat nebūtina, kad ginklai realiai būtų panaudoti. Štai bylos duomenimis buvo nustatyta, kad į 2015 m. balandžio 24 d. susitikimą buvo atsigabenti šaunamieji ginklai, taip pat, nukentėjusiajam T. B. atimant laisvę buvo panaudotas šaunamasis ginklas, įremiant jį nukentėjusiajam į galvą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-489/2021). Kitoje, tų pačių metų, baudžiamojoje byloje, nors LAT ir nustatė, kad, nėra jokių faktų, patvirtinančių, kad nusikalstamo susivienijimo vykdytuose nusikaltimuose būtų buvę panaudoti šaunamieji ginklai, sprogmenys ar sprogstamosios medžiagos, tačiau atliekant kito susivienijimo nario T. T. kratą, buvo rastas pistoletas ir buvo išsiaiškinta, kad šį pistoletą į T. T. namus pristatė būtent V. V., kuris neigė dalyvavęs ginkluoto nusikalstamo susivienijimo veikloje. Taigi, teismai priėjo prie išvados, kad nors įgyti pistoletai ir šaudmenys nusikaltimams daryti nebuvo panaudoti, tačiau ginklų įsigijimo ir laikymo faktas nepaneigia to, jog neteisėtai įsigytus ginklus buvo planuojama naudoti nusikalstamo susivienijimo veikloje tuomet, kai toks reikalas atsirastų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-113-489/2021). Autorius sutinka su šia praktika, nes vien šaunamojo ginklo turėjimas objektyviai didina grėsmę, sukelia nukentėjusiesiems baimę, psichologinį spaudimą ir bet kuriuo metu gali būti panaudotas nusikalstamais tikslams.

Galiausiai, svarbu pabrėžti, kad teismų praktikoje pasitaiko situacijų, kai nusikalstamas susivienijimas tampa ginkluotu tik praėjus kuriam laikui nuo jo įkūrimo. Antai baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2004 buvo nustatyta, kad V. A. 2000 m. sausio viduryje įkūrė nusikalstamą susivienijimą su tikslu daryti sunkius nusikaltimus. Byloje

nustatytomis aplinkybėmis tik 2000 m. sausio mėn. pabaigoje V. A. nusikalstamą susivienijimą apginklavo šaunamaisiais ginklais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2004). LAT Apžvalgoje konstatavo, kad tokiai atvejais susivienijimo narių veika yra kvalifikuojama pagal BK 249 straipsnio 2 dalį, kadangi pavojingesnis nusikaltimas apima mažiau pavojingą nusikaltimą (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose..., 2007).

Darytina išvada, kad Lietuvos teismų praktikoje nustatant ar konkrečiu atveju veikia ginkluotas nusikalstamas susivienijimas, svarbu nustatyti susivienijimo narių žinojimą apie jo ginkluotumą. Teismai laikosi pozicijos, kad, net jei ir ne visi nariai buvo aprūpinti ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis arba jais nepasinaudojo, vien jų turėjimas ir galimas panaudojimas nusikalstamiems tikslams yra pakankamas pagrindas kvalifikuojančiam požymiui inkriminuoti. Taigi, baudžiamosios atsakomybės taikymui esminis kriterijus yra ne vien objektyvus ginkluotumo fakto nustatymas, bet ir subjektyvus susivienijimo narių suvokimas apie tokio susivienijimo pobūdį.

3.2. Organizavimas ir vadovavimas nusikalstamam susivienijimui

BK 249 straipsnio 3 dalyje yra pateikta itin kvalifikuota nusikalstamo susivienijimo sudėtis, kuri numato baudžiamąją atsakomybę nusikalstamo susivienijimo organizatoriui ar jo vadovui. Praktikoje ji vadinama itin kvalifikuota, kadangi ji numato griežtesnę bausmę nei straipsnio 2 dalyje – laisvės atėmimo bausmę nuo dešimties iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos. Nors dažniausiai vadovo ir organizatoriaus sąvokos yra tapatinamos, tačiau šios dvi sąvokos yra skirtingos. Autoriaus nuomone, vien iš žodžio organizatorius jau galima suprasti, kad jis kažką organizuoja, o vadovas – vadovauja kažkam. Nusikalstamo susivienijimo organizatorių nuo vadovo atskirti pirmiausia reikėtų taip, kad organizatorius atsakingas už visą susivienijimo veiklos organizavimą, o vadovas tai veiklai vadovauja.

LAT Apžvalgoje pažymėjo, kad nusikalstamo susivienijimo organizavimas apibūdinamas kaip veiksmai, kuriais susivienijimų dalyviai parenkami, verbuojami, sutelkiami bendrai nusikalstamai veiklai, atliekamas vaidmenų paskirstymas ir kitokie veiksmai. Taip pat, LAT Apžvalgoje pateikiama ir nusikalstamo susivienijimo vadovavimo samprata. Vadovavimas susivienijimui suprantamas kaip susivienijimų dalyvių ryšių koordinavimas, vidinių elgesio taisyklių, drausmės palaikymas, nusikalstamos veiklos planų parengimas, informacijos rinkimo ir sisteminimo, ginklų, sprogstamųjų medžiagų,

transporto, ryšio ar kitokių techninių priemonių įgijimo, saugojimo, priežiūros, paskirstymo valdymas ir panašūs veiksmai. Vadovavimu pripažįstami ir kitokie veiksmai, kuriais palaikomas susivienijimo gyvybingumas, konkrečių nusikaltimų parengimas, jų darymo kontrolė, individualių užduočių susivienijimo nariams skyrimas, ginčų sprendimas, disponavimas ginklais, lėšomis, kitokiomis susivienijimo turimomis priemonėmis ir kitokie panašaus pobūdžio veiksmai (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose..., 2007). Iš pateiktų nusikalstamo susivienijimo organizavimo ir vadovavimo apibrėžimų, galima daryti išvadą, kad vadovavimas yra daug platesnis reiškinys lyginant su organizavimu. Nusikalstamo susivienijimo vadovas yra atsakingas už kitus nusikalstamo susivienijimo dalyvius, duoda jiems nurodymus, aprūpina daiktais, nustato vidines susivienijimo taisykles, o organizatorius suburia visus nusikalstamo susivienijimo narius ir priskiria jiems konkrečias užduotis, t. y. suplanuoja visą susivienijimo nusikalstamą veiklą.

Svarbu pažymėti, kad Lietuvos teismai nurodo labai skirtingas aplinkybes kaip gali pasireikšti organizavimas. Štai vienoje byloje R. S. organizavo nusikalstamą susivienijimą, siekdamas vykdyti fiktyvias eksporto procedūras ir po to susigrąžinti pridėtinės vertės mokestį. Teismas nustatė, kad R. S. nusikalstami ketinimai buvo gerai suplanuoti, kadangi į šiuos nusikalstamus veiksmus įtraukė savo giminaičius ir kitus asmenis, siekdamas įgyvendinti savo sugalvotą planą. Be to, detalų nusikaltimų planavimą rodo ir tai, kad R. S. visiems paskirstė atitinkamas užduotis, nusikalstamo susivienijimo nariai bendradarbiavę su R. S., jį informuodavo kaip atliekamos ar jau yra atliktos jiems pavestos užduotys, gaudavo atlyginimą, kurio dydį nustatydavo pats R. S. Taigi, šios aplinkybės teismui padėjo nustatyti nusikalstamo susivienijimo organizavimo požymius (Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-29/2008). Kitoje baudžiamojoje byloje, taip pat, buvo nustatyti atitinkami organizavimo požymiai. Nusikalstamo susivienijimo organizatorius ir vadovas L. L. itin kruopščiai organizavo D. P. nužudymą. Organizavimas pasireiškė tuo, kad L. L. pats sudarė nusikaltimo planą ir paskirstė kiekvienam šio nusikalstamo susivienijimo nariui tam tikras užduotis ir vaidmenis. Organizavimą pavirtina ir tai, kad L. L. atliko daug pasiruošimo darbų: stebėjo D. P. namo kiemą, siekdamas nustatyti tikslų D. P. sugrįžimo laiką, nupirko drabužius visiems nusikaltime dalyvaujantiems susivienijimo nariams, suteikė mobiliojo ryšio priemones, paruošė šaunamuosius ginklus, susivienijimo nariams nurodė kokiu automobiliu nuvykti į nusikaltimo įvykdymo vietą ir kokius veiksmus atlikti (Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92/2009). Nusikalstamo susivienijimo organizavimas, taip pat, gali pasireikšti nusikaltimų

atlikimo skirtų įrankių aprūpinimu, konkrečiu atveju: aprūpinimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, nusikaltimų darymą lengvinančiomis techninėmis priemonėmis, pasitelkiant kitus asmenis nusikalstamam tikslui realizuoti (Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76-317/2013). Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad planų kūrimas, nusikaltimų įgyvendinimo būdų nustatymas, atlygio mokėjimas nariams iš nusikaltimo gautų pajamų, vaidmenų nustatymas, užduočių paskirstymas ir kitos aplinkybės identifikuoja nusikalstamo susivienijimo organizatorių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57/2013). Naujausioje praktikoje pastebima, kad teismai laikosi pozicijos, jog organizatoriaus vaidmuo yra susijęs ne tik su konkrečių nurodymų davimu susivienijimo nariams dėl nusikalstamų veikų vykdymo, bet ir aktyviu prisidėjimu prie jų realizavimo – teikiant finansavimą, būtiną nusikalstamų veikų įgyvendinimui, bei sistemingai kontroliuojant jų atlikimą (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 23 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-616/2020).

Taigi, Lietuvos teismų praktikoje organizavimas suprantamas kaip susivienijimo narių subūrimas bendrai daryti konkrečius nusikaltimus. Autoriaus nuomone, esminiai nusikalstamo susivienijimo organizavimo požymiai Lietuvos teismų praktikoje yra šie: nusikalstamo susivienijimo narių subūrimas, jų įtraukimas į nusikalstamo susivienijimo struktūrą, įrankių, skirtų nusikaltimams daryti, aprūpinimas bei užduočių ar vaidmenų priskyrimas susivienijimo nariams.

Lietuvos teismų praktikoje pastebima, kad vadovavimas iš esmės yra daugiau apimantys veiksmai nei organizavimas. Dar 2003 m. LAT vadovo statusą susivienijime pagrindė tuo, kad vadovas palaikė drausmę susivienijime sudarydamas baimės atmosferą, nurodydamas, kad iš susivienijimo negalima pasitraukti, negalima pereiti į kitas nusikalstamas grupuotes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-668). Kitoje byloje nustatyta, kad vadovų veiksmai pasižymėjo šiais požymiais: nusikalstamo susivienijimo narių susirinkimų rengimas, kuriuose būdavo aptariami rengiami ir planuojami nusikaltimai, nusikalstamo susivienijimo narių tarpusavio santykių ir santykių su kitomis nusikalstamomis grupuotėmis aptarimas, kitų susivienijimui svarbių klausimų sprendimas, susitikimų su kitų nusikalstamų grupuočių nariais rengimas, vaidmenų paskirstymas susivienijimo nariams, „bendros kasos“ formavimas iš pajamų, gautų darant nusikaltimus (Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr.

1A-111/2007). Svarbu pabrėžti, kad Lietuvos teismų praktikoje vadovavimas nusikalstamam susivienijimui gali būti identifikuojamas ne tik per tiesioginį vadovo vaidmenį vykdant nusikaltimus, bet ir per kitus požymius, pavyzdžiui, jo ryšius su žemesnio rango nariais, sprendimų priėmimą bei įtaką grupės veiklai. Pavyzdžiui, vadovo statusą patvirtina užfiksuoti telefoniniai pokalbiai, susirašinėjimai su žemesnio rango susivienijimo nariais, taip pat, tai, kad šios asmens ieškojo įkalinimo įstaigose esantys asmenys, prašydami išspręsti problemas (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-518/2016). Autoriaus nuomone, nusikalstamo susivienijimo vadovavimas yra tokie veiksmai, kurie eina po organizavimo, t. y. subūrus nusikalstamo susivienijimo narius, vadovas toliau koordinuoja viso susivienijimo veiklą, priima svarbiausius sprendimus, užtikrina drausmę bei palaiko susivienijimo vidaus kontrolę.

Galiausiai, būtina pabrėžti, kad Lietuvos teismų praktikoje organizatorius beveik visuomet perima ir vadovo vaidmenį. Štai vienoje baudžiamojoje byloje teismas nustatė, kad būtent R. L. subūrė nusikalstamą susivienijimą, o vėliau ir vadovavo šiam susivienijimui. Pažymėtina, kad R. L. duodavo kitiems susivienijimo nariams užduotis ir rinkdavo bei paskirstydavo iš nusikalstamos veiklos gautas pinigines lėšas (Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-59-256/2010). Jau anksčiau šiame magistro darbe minėtoje H. Daktaro byloje, taip pat, buvo nustatyta, kad H. Daktaras ir E. A. buvo susivienijimo kūrėjai (organizatoriai) ir vadovavo jo veiklai. Tai patvirtina aplinkybės, kad šie asmenys patys įkūrė susivienijimą, o vėliau pradėjus veiklai, duodavo privalomus nurodymus kitiems susivienijimo nariams (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-699/2016). Kitoje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad R. Š. ne tik inicijavo ir subūrė nusikalstamą susivienijimą, skirtą neteisėtam disponavimui įvairiomis narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, bet ir vadovavo visai susivienijimo veiklai. R. Š. asmeniškai atrinko bei įtraukė narius į susivienijimą, nustatė aiškią ir griežtą platinimo schemą, pagal kurią veikė visi susivienijimo dalyviai bei koordinavo jų veiksmus (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-202/2018). Taigi, iš pateiktų teismų išaiškinimų, pastebėtina, kad organizavimas pasireiškė susivienijimo narių verbavimu ir įtraukimu į susivienijimo struktūrą, o vadovavimas pasireiškė visos susivienijimo veiklos koordinavimu, nusikalstamo plano parengimu, atlygio paskirstymu tarp susivienijimo narių.

Darytina išvada, kad organizavimas ir vadovavimas, savo esme, yra skirtingos sąvokos, tačiau jos yra glaudžiai susijusios. Lietuvos teismų praktikoje organizavimu suprantami tokie veiksmai kaip: nusikalstamo susivienijimo narių subūrimas, jų įtraukimas į nusikalstamo susivienijimo struktūrą, įrankių, skirtų nusikaltimams daryti, aprūpinimas bei užduočių ar vaidmenų priskyrimas susivienijimo nariams. Tuo tarpu, vadovavimas apima dar platesnį spektrą veiksmų. Vadovas yra atsakingas už visos susivienijimo veiklos koordinavimą, vidaus kontrolės ir susivienijimo narių drausmės palaikymą bei svarbiausių sprendimų priėmimą. Analizuojant Lietuvos teismų praktiką, pastebima, kad organizatorius beveik visuomet perima vadovo vaidmenį ir vadovauja visai nusikalstamai susivienijimo veiklai.

4. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO ATRIBOJIMAS NUO ORGANIZUOTOS GRUPĖS

Kaip jau minėta anksčiau, BK 25 straipsnio 4 dalyje yra numatyti trys pagrindiniai nusikalstamo susivienijimo požymiai: trijų ar daugiau asmenų požymis, tikslas daryti vieną ar kelis apysunkius, sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, pastovūs ryšiai bei užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas tarp susivienijimo narių. Kita vertus, BK 25 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.

Pastebėtina, jog analizuojant šių bendrininkavimo formų ypatumus, organizuotai grupei, skirtingai nei nusikalstamam susivienijimui, būdingas dviejų ir daugiau asmenų požymis. Tačiau, kaip ir anksčiau minėta, kiekybinis požymis nėra reikšmingas ir dažniausiai jis būna akivaizdus iš baudžiamosios bylos duomenų. Taip pat, pastebėtina, kad organizuota grupė suburiama daryti kelis nusikaltimus (nesunkius) arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tačiau ir nustačius, kad bendrininkai susiburia daryti nesunkius nusikaltimus, tai nesudaro pagrindo teigti, jog konkrečiu atveju yra organizuota grupė, o ne nusikalstamas susivienijimas. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad nusikalstamas susivienijimas gali būti suburiamas ir lengvesniems nusikaltimams daryti (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, 2007). Galiausiai, tiek organizuotos grupės, tiek nusikalstamo susivienijimo atveju labai svarbus yra užduočių ir vaidmenų pasiskirstymo požymis. LAT Apžvalgoje nurodė, kad minėti ryšiai ir vaidmenys yra labai svarbus nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimo kriterijus, tačiau ne vienintelis. LAT taip pat pridėjo, jog, atskiriant šias bendrininkavimo formas, svarbu įvertinti požymių visumą, todėl norint nustatyti, jog asmenų susibūrimas yra nusikalstamas susivienijimas, svarbu nustatyti ir fakultatyvius (papildomus) susivienijimo požymius (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, 2007).

Svarbu pradėti nuo to, kad nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atskyrimas praktikoje yra gana problematiškas. Kaip jau minėta anksčiau šiame magistro darbe, LAT yra pateikęs pavyzdinį nusikalstamo susivienijimo fakultatyvių požymių sąrašą: hierarchinė struktūra, stabilumas, vadovavimas, veiklos planavimas, pelno siekimas, drausmės ir subordinacijos palaikymas bauginimu ar kitokiais būdais, periodiškasis susirinkimų rengimas, ryšių ir kitų techninių priemonių naudojimas

nusikalstamai veiklai, nusikalstamos veiklos specializacija, gerai organizuotų nusikaltimų planavimas ir vykdymas, detalus pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis, sumanymų ir pavedimų vykdymo kontrolė, konspiracinis bendravimas, disponavimas bendromis lėšomis ir jų panaudojimas rengiant nusikaltimus, apmokant advokatų, ginančių susivienijimo narius baudžiamosiose bylose, paslaugas, suteikiant materialią pagalbą suimtiems ir laisvės atėmimo bausmę atliekantiems susivienijimo nariams, tam tikros materialinės bazės, skirtos nusikaltimams daryti, bendrų lėšų, gautų iš nusikalstamos veiklos, turėjimas, kurios nors nusikalstamos srities monopolizavimas tam tikroje teritorijoje ir kitokie aukštą organizuotumo lygį rodantys požymiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015). Autoriaus nuomone, LAT pateiktas fakultatyvių požymių sąrašas yra gana išsamus ir ši nutartis padėjo reikšmingą pamatą Lietuvos teismams identifikuojant nusikalstamą susivienijimą bei atskiriant šią bendrininkavimo formą nuo organizuotos grupės.

Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad nusikalstamam susivienijimui yra būdingas aukštas organizuotumo lygis, o tai yra vertinimo dalykas, kurį nulemia konkrečios bylos ypatybės, joje nustatytų aplinkybių visuma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57/2013). Nusikalstamas susivienijimas nuo organizuotos grupės, iš esmės, skiriasi narių pastovumu, sutelktumu bei aukštesniu nusikalstamos veiklos organizaciniu lygiu. Štai vienoje byloje buvo nustatyta, kad nusikalstamo susivienijimo narių tarpusavio ryšių stiprumą ir pastovumą rodo ilgalaikis nusikaltimų darymas bei stabilios susivienijimo sudėties išlaikymas. Nepaisant to, byloje buvo nustatyta, kad susivienijimo nariai disponavo lėšomis, gautomis iš nusikalstamos veikos, naudojosi bendra kasa, į kurią kiekvienas susivienijimo narys įnešdavo tam tikrą dalį gautų pajamų iš nusikalstamos veikos. Beje, nusikalstamas susivienijimas turėjo aiškią hierarchinę struktūrą, kadangi kiekvienas susivienijimo narys turėjo savo užduotį ar vaidmenį. Pasak LAT, būtent šie veiksmi parodė aukštesnį organizuotumo lygį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-545/2006).

Kitoje baudžiamojoje byloje LAT nustatė ir kitus nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimo kriterijus. LAT, atsižvelgdamas į tai, kad grupė veikė ilgą laiką, turėjo savo pavadinimą, buvo aiški hierarchinė struktūra, susivienijimo nariai iš nusikalstamos veikos gautas pajamas perduodavo į „bendrą kasą“, buvo rengiami nusikalstamo susivienijimo susirinkimai, kuriuose buvo rengiami ir planuojami

nusikaltimai, aptariamai nusikalstamo susivienijimo narių tarpusavio santykiai ir santykiai su kitomis nusikalstamomis grupuotėmis, sprendžiami kiti nusikalstamo susivienijimo veiklai svarbūs klausimai, leido daryti išvadą apie aukštą šio nusikalstamo junginio organizavimo lygį ir identifikuoti nusikalstamo susivienijimo buvimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177/2008). LAT, taip pat, yra nustatęs, kad didelį organizuotumo lygį rodo ir šios aplinkybės: nusikalstamo susivienijimo vidinė struktūra, narių pavaldumas, vadovai, pastovūs ryšiai, konspiracinis bendravimas, bendri pinigai nusikalstamai veikai vykdyti, narių vaidmenų, užduočių pasiskirstymas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-167-303/2022). Taigi, būtent tokios aplinkybės leido teismams prieiti prie išvados, kad konkrečiu atveju asmenys buvo susibūrę į nusikalstamą susivienijimą ir veikė aukštesnio organizuotumo lygiu.

Apibendrinant, Lietuvos teismai nuosekliai laikosi pozicijos, kad nusikalstamas susivienijimas skiriasi nuo organizuotos grupės aukštesniu organizuotumo lygiu. Aukštesnis organizuotumo lygis pasireiškia susivienijimo narių tarpusavio ryšių pastovumu, „bendros kasos“ turėjimu ir panaudojimu darant nusikaltimus, konspiraciniu bendravimu bei aiškios hierarchinės struktūros nustatymu susivienijimo viduje. Autorius sutinka su šia LAT pozicija, kadangi nustatyti požymiai parodo ne tik aukštesnį organizuotumo lygį, bet ir iš esmės didesnę veiklos sistemingumą, kryptingumą siekiant nusikalstamų tikslų bei keliamą pavojų visuomenei.

Nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atskyrimo problematiką išskyrė ir pats LAT, kuris atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamajame įstatyme nėra nustatytų konkrečių kiekybinių atribojimo kriterijų tarp šių bendrininkavimo formų. LAT pažymėjo, kad sprendžiant nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimo klausimą, svarbiausia yra įvertinti požymių visumą, didžiausią dėmesį skiriant organizuotumo lygio nustatymui, kuris priklauso nuo įvairiausių veiksnių, tokių kaip: maksimalaus pelno siekimo, tarptautinio daromų nusikalstamų veikų pobūdžio, vidinės hierarchinės struktūros, vaidmenų pasidalijimo, kriminalinių ryšių, pastovumo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-1073/2018). Sutiktina su LAT pozicija, kad baudžiamasis įstatymas iš esmės nenurodo konkrečių kriterijų dėl asmenų, dalyvaujančių nusikalstamoje veikoje ar daromų nusikalstamų veikų masto. Tačiau, autoriaus nuomone, toks atribojimo nenustatymas yra pagrįstas, nes būtent teismai, remdamiesi kiekvienos baudžiamosios bylos aplinkybėmis,

gali objektyviai įvertinti, kada nusikalstama veikla pasiekia aukštesnį organizuotumo lygį. Kita vertus, baudžiamajame įstatyme įtvirtinus tam tikrus kiekybinius atribojimo kriterijus, autoriaus nuomone, kultų didelių problemų praktikoje, kadangi tai galėtų suvaržyti teismų diskrecijos teisę ir trukdytų priimti teisingą sprendimą baudžiamojoje byloje.

Nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimas išlieka problematiškas ir iki šių dienų. Ankstesnėje Lietuvos teismų praktikoje buvo laikytasi pozicijos, kad susivienijimo vidinė hierarchinė struktūra yra vienas iš pagrindinių požymių atskiriant šias bendrininkavimo formas. Tačiau, 2023 m. LAT pozicija, dėl šio požymio, esmingai pasikeitė. 2023 m. birželio 19 d. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija išnagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje penki policijos pareigūnai buvo nuteisti už nesunkių, apysunkių, sunkių ir labai sunkių nusikaltimų padarymą. LAT išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad sprendžiant nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimo klausimą, svarbu įvertinti bendrininkavimo požymių pobūdį ir visumą, t. y. padarytų nusikalstamų veikų pobūdį, jų organizavimo ir darymo aplinkybes, bendrininkų santykius, veikimą tarpusavyje, bendrininkavimo formos vidinius struktūrinius elementus. LAT, taip pat, atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos teismų praktika koncentruojasi daugiau į vidinių struktūrinių elementų vertinimą ir visiškai neskiria dėmesio tarptautiniu lygmeniu suformuotų principų ir praktikų analizei. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nusikalstamas susivienijimas gali egzistuoti ir neturint aiškos hierarchinės struktūros ir formalaus vadovo. LAT išplėstinė septynių teisėjų kolegija atsižvelgdama į Konvencijoje įtvirtintų „nusikalstamos grupės“ ir „struktūruotos grupės“ sampratą, Europolo dokumentuose (WHITE PAPER on transnational organised crime Council of Europe, December 2014) pateiktų organizuotos grupės požymių bei Jungtinių Tautų Tarptautinės nusikalstamumo prevencijos centro vykdytą tyrimą, nurodė, kad hierarchinė struktūra yra būdinga tik trečdaliui šiuolaikinių nusikalstamų grupių ir ji tampa mažiau reikšminga inkriminuojant nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023).

Be to, analizuojamoje LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartyje, teismas aiškiai išskyrė požymius, kuriuos kiekvienu atveju būtina įvertinti:

1. tęstinumo požymis, t. y. ar grupė turi stabilią struktūrą, pritaikytą daryti nusikaltimams;
2. smurto ir papirkinėjimo požymis (tik korupcinių nusikaltimų atveju), t. y. ar bendrininkai išnaudoja savo jėgą, kad panaudotų smurtą ar bauginimus arba

grasintų jais. LAT pabrėžia, kad smurtas gali būti nukreiptas ir prieš kitas nusikalstamas grupuotes, nepilnamečius nusikaltėlius, konkurentus ir aukas. Vertinant papirkinėjimo požymį, svarbu nustatyti ar bendrininkai naudoja galias papirkinėti arba daryti įtaką kitiems subjektams, pavyzdžiui, politikams, žiniasklaidai, teisminėms institucijoms, administratoriams, įmonėms, kad apsaugotų savo veiklą;

3. bendrininkų tikslai, kurie LAT pripažįstami kaip papildomas požymis.

Išanalizavus LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartį, autoriaus nuomone, nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimas tapo dar labiau komplikotas. Analizuojant ankstesnę Lietuvos teismų praktiką, teismai nuosekliai laikėsi pozicijos, kad hierarchinės struktūros identifikavimas yra vienas iš svarbiausių požymių, skiriančių nusikalstamą susivienijimą nuo organizuotos grupės. Autoriaus įsitikinimu, susivienijimo hierarchinė struktūra padeda identifikuoti vieną iš formaliųjų nusikalstamo susivienijimo požymių – vaidmenų ir užduočių pasiskirstymą tarp susivienijimo narių. Tokia išvada darytina todėl, nes aukštesnio rango susivienijimo nariai visada duoda nurodymus žemesnio rango nariams ir taip vykdomas tam tikras pasiskirstymas tiek darant nusikaltimus, tiek susivienijimo viduje. Beje, LAT laikosi pozicijos, kad kiekvienu konkrečiu atveju privaloma atsižvelgti į tarptautinėje teisėje vyraujančią praktiką dėl nusikalstamo susivienijimo. Šis aspektas, taip pat, yra gana kontraversiškas, kadangi kiekvienas nusikalstamas susivienijimas turi savo nusistatytą veiklos modelį, pagal kurį veikia, todėl kyla klausimas, ar ši praktika tikrai gali būti pritaikyta kiekvienam atvejui. Autoriaus manymu, ši nutartis, iš esmės, sumenkina nuosekliai Lietuvos teismų praktikoje plėtoto hierarchinės struktūros požymio reikšmingumą atribojant nusikalstamą susivienijimą nuo organizuotos grupės. Kita vertus, autorius pritaria LAT pastangoms padėti teismams atriboti šias bendrininkavimo formas įvertinus šiuos požymius: tęstinumą, smurtą ir papirkinėjimą (korupcinių nusikaltimų atveju) bei bendrininkų tikslus.

Taigi, galima daryti išvadą, kad nusikalstamas susivienijimas yra bendrininkavimo forma, pasižyminti aukštesniu organizuotumo lygiu nei organizuota grupė. Lietuvos teismai laikosi pozicijos, kad aukštesnio organizuotumo lygio nustatymas yra vertinimo dalykas, kurį nulemia konkrečios bylos ypatybės, joje nustatytų aplinkybių visuma. Lietuvos teismai išskiria, kad aukštesnis organizuotumo lygis pasireiškia susivienijimo narių tarpusavio ryšių pastovumu, „bendros kasos“ turėjimu ir panaudojimu darant nusikaltimus, konspiraciniu bendravimu bei aiškios hierarchinės struktūros nustatymu susivienijimo viduje. Taip pat, iš to kas išdėstyta aukščiau, pastebima, kad iki šių dienų

nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atirbojimo klausimas Lietuvos teismų praktikoje yra gana problematiškas. Vyraujančią problematiką parodo ir naujausioje Lietuvos teismų praktikoje išryškėjanti tendencija nusikalstamo susivienijimo požymių aiškinimą grįsti ne vien grupės asmenų vidinės struktūros vertinimu, o konkrečiu atveju nustatant požymius, kurie plačiai analizuoti tarptautinių organizacijų, kovojančių su organizuotu nusikalstamumu, dokumentuose bei mokslinių tyrimų šaltiniuose.

5. NUSIKALSTAMO SUSIVIENIJIMO BAUDŽIAMUMO PRAKTIKA LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Analizuojant BK specialiojoje dalyje numatytų nusikaltimų sankcijas, akivaizdu, kad nusikalstamas susivienijimas yra laikomas vienu sunkiausių nusikaltimų. Tokia išvada darytina, kadangi BK 249 straipsnio sankcijose yra numatytos griežčiausios bausmės: terminuotas laisvės atėmimas ir laisvės atėmimas iki gyvos galvos. BK 249 straipsnio 1 dalis numato laisvės atėmimo bausmę nuo trejų iki penkiolikos metų už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje. BK 249 straipsnio 2 dalyje yra numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo šešerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos už dalyvavimą ginkluotoje šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosios medžiagomis nusikalstamo susivienijimo veikloje. Trečioje straipsnio dalyje yra numatyta griežčiausia sankcija už nusikalstamo susivienijimo organizavimą ar vadovavimą jam – laisvės atėmimas nuo dešimties iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Taigi, pastebėtina, kad nusikalstamas susivienijimas pagal baudžiamąjį įstatymą priskiriamas sunkiems ir labai sunkiems nusikaltimams (pagal atitinkamas straipsnio dalis), kaip tai apibrėžta BK 11 straipsnio 5 ir 6 dalyse.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad BK 249 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę ir juridiniams asmenims. Pagal BK 20 straipsnio 2 dalį juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę: atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Beje, pagal BK 42 straipsnio 2 dalį juridiniam asmeniui už padarytą nusikalstamą veiką gali būti skiriamos šios bausmės: bauda, juridinio asmens veiklos apribojimas bei juridinio asmens likvidavimas. Sutiktina su P. Veršekio nuomone, kad: „BK 249 straipsnyje nustatyta nusikaltimo sudėtis yra viena pavojingiausių, todėl ir juridiniams asmenims turėtų būti skiriama tik griežčiausia bausmė – juridinio asmens likvidavimas.“ (Veršekys, 2009, p. 37). Tačiau BK 249 straipsnio 4 dalyje atskirai neišskiriama, kokia bausmė turi būti taikoma juridiniam asmeniui už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje, todėl, preziumuojama, kad, kaip ir fizinio asmens atveju, turėtų būti taikoma griežčiausia bausmė. Svarbu pažymėti, jog Lietuvos teismų praktikoje dar nėra pasitaikę atvejo, kai juridinis asmuo būtų teisiamas už nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą, todėl kyla klausimas ar tikslinga buvo įtraukti šią dalį į BK 249 straipsnį.

LAT Apžvalgoje išskyrė: „nusikalstamo susivienijimo dalyviai visais atvejais traktuojami ne vien kaip nusikaltimo, numatyto BK 249 straipsnyje, bet ir kaip visų kitų padarytų nusikalstamų veikų vykdytojai nepriklausomai nuo kiekvieno iš jų konkretaus vaidmens <...>, pripažinus nusikalstamo susivienijimo dalyvius BK 249 straipsnyje numatyto nusikaltimo vykdytojais paliekama galimybė kvalifikuoti kitas jų padarytas nusikalstamas veikas individualizuotai, atsižvelgiant ir į BK 24 straipsnio nuostatas.“ (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, 2007). Taigi, kaip ir pasisakyta Apžvalgoje, nusikalstamo susivienijimo nariai atsako kaip vykdytojai už nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą, nepaisant jų vaidmens susivienijime, o pagal straipsnius, numatančius atsakomybę už kitas nusikalstamas veikas, susivienijimo nariai gali atsakyti ir kaip kitos rūšies bendrininkai. Štai, jau ne kartą minėtoje baudžiamojoje byloje buvo nustatyta, kad vienas iš nusikalstamo susivienijimo narių veikė kaip padėjėjas, t. y. matydamas kito susivienijimo nario veiksmus ir nesiimdamas jokių veiksmų, faktiškai jį saugojo ir pridengė. Taigi, jo veiksmai buvo kvalifikuoti pagal BK 25 straipsnio 6 dalį bei BK 228 straipsnio 1 dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023). Kitoje baudžiamojoje pagal BK 24 straipsnio 4 dalį, 260 straipsnio 3 dalį nusikalstamo susivienijimo narys buvo nuteistas už neteisėto disponavimo labai dideliu narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiu organizavimą, duodamas nurodymus nusikalstamo susivienijimo nariams nuolat neteisėtai įgyti, laikyti, gabenti ir realizuoti narkotines ir psichotropines medžiagas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-942/2018). Be to, svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad susidarius tokiai situacijai, kai nusikalstamam susivienijimui priklausančio asmens padaro nusikalstamą veiką įgyvendindamas savo atskirą sumanymą ir jo veiksmų neapima kitų susivienijimo narių tyčia, tokiu atveju, už šias veikas, asmuo atsako individualiai (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, 2007).

Ankstesnėje Lietuvos teismų praktikoje pasitaikydavo situacijų, kai teismams reikėdavo pritaikyti 1961 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatas. LAT apžvalgoje išskyrė: „Teismų sprendimai rodo, kad ir po 2003 m. gegužės 1 d. išnagrinėtose baudžiamosiose bylose neapsiribojama naujojo BK 249 straipsnio taikymu, kartu taikant ar bent jau svarstant galimybę taikyti ir senojo BK 227¹ straipsnį.“ (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo

apžvalga, 2007). Tai reiškia, kad Lietuvos teismams, nagrinėjant bylą, teko vertinti aplinkybes, kurios buvo praeityje, todėl konkrečiu atveju, teismai vadovavosi minėto 1961 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 227¹ straipsnio nuostatomis. Lietuvos teismai turėjo atsižvelgti į tai, kokios BK redakcijos (naujosios ar senosios) nuostatomis reikia vadovautis paskiriant bausmę. Štai vienoje baudžiamojoje byloje, teismas nagrinėjo aplinkybes, kurios buvo susiklosčiusios dar iki įsigaliojant dabartiniam BK, todėl teismai nusikalstamo susivienijimo nariams bausmę paskyrė pagal senojo 1961 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 227¹ straipsnio nuostatas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169/2003). Autoriaus nuomone, tokia praktika yra pagrįsta, kadangi pritaikius BK 249 straipsnio nuostatas, būtų iš esmės pažeistas baudžiamojo įstatymo grįžtamojo galiojimo sąlygos ir ribos. Svarbu dar kartą atkreipti dėmesį į tai, jog nuo BK įsigaliojimo praėjo daugiau kaip 20 metų, todėl naujausioje Lietuvos teismų praktikoje retai pasitaiko atvejų, kada teismai vertina aplinkybes, kurios susiklostė dar prieš BK įsigaliojimą.

Kitas svarbus klausimas yra dėl bausmių subendrinimo. Svarbu pažymėti, jog teismai subendrinami bausmės, paskirtas ir pagal senosios, ir pagal naujosios BK redakcijos nuostatas, taiko naujosios redakcijos BK nustatytas bausmių subendrinimo taisykles. Kai asmuo, dalyvaujantis nusikalstamo susivienijimo veikloje, padarė ir kitas baudžiamojo įstatymo uždraustas veikas, subendrinant bausmes, šiam asmeniui taikomas bausmių sudėjimo būdas (Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, 2007). Pažymėtina, kad bausmių apėmimas galimas tik tuo atveju, jei yra nustatoma, kad egzistuoja BK 63 straipsnio 5 dalyje numatytos aplinkybės: 1) yra ideali nusikalstamų veikų sutaptis, 2) padarytos nusikalstamos veikos labai skiriasi pagal pavojingumą ir priskiriamos skirtingoms nusikalstamų veikų rūšims ar kategorijoms pagal BK 10 ar 11 straipsnius, 3) už vieną nusikalstamą veiką paskirta dvidešimt metų laisvės atėmimo arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Štai vienoje baudžiamojoje byloje teismas nustatęs visas BK 63 straipsnio 5 dalyje numatytas aplinkybes pritaikė bausmių apėmimą vienam iš nusikalstamo susivienijimo narių. Nuteistajam už BK 249 straipsnio 2 dalyje numatytą nusikaltimą buvo paskirta dvylikos metų, o už BK 260 straipsnio 3 dalyje numatytą nusikaltimą – vienuolikos metų laisvės atėmimo bausmė. Atsižvelgiant į tai, teismas, vadovaudamasis BK 63 straipsnio 1, 2 dalimis ir 5 dalies 1 punktu, bausmes subendrino apėmimo būdu ir nusikalstamo susivienijimo nariui paskyrė galutinę subendrintą dvylikos metų laisvės atėmimo bausmę (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 2 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-118-387/2018).

Taigi, subendrinami bausmes teismai visais atvejais privalo vadovautis dabartinės BK redakcijos nustatytais bausmių subendrinimo taisyklėmis. Tokiu atveju, kai nusikalstamo susivienijimo narys padarė ir kitą nusikalstamą veiką, subendrinant jo bausmes, taikomas bausmių sudėjimo būdas. Bausmių apėmimo būdas gali būti taikomas tik BK 63 straipsnio 5 dalyje nustatytais atvejais.

Apibendrinant, galima teigti, kad nusikalstamas susivienijimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje laikomas vienu pavojingiausių nusikaltimų, už kurį yra numatytos griežčiausios bausmės: terminuotas laisvės atėmimas ir laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Pažymėtina, kad BK 249 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę ir juridiniams asmenims, tačiau tokio atvejo Lietuvos teismų praktikoje dar nėra susiklostę. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad nusikalstamo susivienijimo narys už BK 249 straipsnyje nurodytą nusikaltimą visais atvejais atsako kaip vykdytojas, o už kitas padarytas nusikalstamas veikas gali atsakyti ir kaip kitos rūšies bendrininkas. Esant situacijoms, kai teismai vertina aplinkybes, kurios susiklostė iki BK įsigaliojimo, nusikalstamo susivienijimo nariams skiriamos bausmės pagal 1961 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 227¹ straipsnį. Galiausiai, subendrinant bausmes už kelis nusikaltimus, teismai remiasi naujausios BK redakcijos nuostatomis, taikydami bausmių sudėjimo ar apėmimo būdus pagal baudžiamajame įstatyme numatytas sąlygas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAS

1. Apibrėžiant organizuoto nusikalstamumo sampratą, svarbiausia yra nustatyti šio reiškinio požymius. Autoriaus nuomone, svarbiausi organizuoto nusikalstamumo požymiai yra šie: užduočių ar vaidmenų pasiskirstymas, finansinės ar kitos materialinės naudos siekimas, veiklos pastovumas bei tam tikrų rūšių nusikalstamų veikų darymas. Atsižvelgiant į identifikuotus požymius, autorius siūlo tokį organizuoto nusikalstamumo apibrėžimą: teisės aktais uždrausta veikla, pasižyminti tikslingu finansinės ar kitos materialinės naudos siekimu, nuolatine ir sisteminga veikla bei tam tikrų rūšių nusikalstamų veikų darymu.
2. Požiūris į nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą bėgant metams vis kito. Dar iki BK įsigaliojimo, įstatymų leidėjo požiūris į nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą buvo švelnesnis – galėjo būti skiriama ir baudos bausmė, o baudžiamoji atsakomybė nusikalstamo susivienijimo nariams galėjo būti pritaikyta tik už straipsnyje išvardytus nusikaltimus. Tačiau, su kiekviena redakcija, atsakomybė už nusikalstamo susivienijimo nusikaltimą griežtėjo ir straipsnio sankcijose liko tik griežčiausios bausmės – terminuotas laisvės atėmimas arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos.
3. Nusikalstamo susivienijimo pagrindinių požymių ypatumai Lietuvos teismų praktikoje:
 - a) **Trijų ar daugiau asmenų dalyvavimas nusikalstamame susivienijime.** Trijų ar daugiau asmenų požymis yra lengviausiai identifikuojamas nusikalstamo susivienijimo požymis. Lietuvos teismų praktika rodo, kad šio požymio nustatymas yra paprastas ir dažnai nereikalauja išsamių motyvų, nes faktinės aplinkybės dažnai yra akivaizdžios. Tačiau Lietuvos teismų sprendimai rodo, kad susiklosčius situacijoms, kai susivienijimui priklausantys nariai yra mirę, tokio fakto nustatymas nesudaro pagrindo daryti išvados apie nusikalstamo susivienijimo nebuvimą. Svarbiausia yra nustatyti, kad susivienijimą, tam tikru jo veikimo laikotarpiu, sudarė trys ar daugiau asmenų.
 - b) **Susivienijimas vienam ar keliems apysunkiems, sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti.** Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog tikslas daryti apysunkius, sunkius ar labai sunkius nusikaltimus savaime nėra kvalifikavimui reikšmingas požymis. Tačiau, naujesnėje praktikoje pastebima tendencija, kad nusikalstamas susivienijimas jau išskiriamas kaip atskiras nusikaltimas, kuris turi reikšmę nusikalstamo susivienijimo nusikaltimo

kvalifikavimui. Identifikuojant šį požymį, itin svarbu nustatyti, kad susivienijimo nariai turėjo tikslą daryti apysunkius, sunkius ir labai sunkius nusikaltimus bei jie sąmoningai siekė taip veikti. Be to, Lietuvos teismai pripažįsta, jog nusikalstamas susivienijimas gali būti suburiamas net ir vieno sudėtingo nusikaltimo darymui, jei jis reikalauja aukšto organizuotumo lygio ir aiškaus vaidmenų pasiskirstymo tarp dalyvių.

- c) **Užduočių ir vaidmenų pasiskirstymas bei pastovūs nusikalstamo susivienijimo narių ryšiai.** Lietuvos teismų praktikoje vaidmenų ar užduočių pasiskirstymo bei pastovumo požymiai yra esminiai identifikuojant nusikalstamą susivienijimą. Teismai nuosekliai pabrėžia, kad šie požymiai leidžia atskirti nusikalstamą susivienijimą nuo pavienių, trumpalaikių ar atsitiktinių bendrininkų susitarimų. Vaidmenų ir užduočių pasiskirstymas užtikrina susivienijimo veiklos organizuotumą, o pastovūs tarpusavio ryšiai patvirtina, kad nariai veikia ne epizodiškai, o kaip ilgalaikė, struktūrizuota grupė, siekianti nusikalstamų tikslų. Be to, LAT praktikoje suformuoti neformalieji požymiai dar labiau išryškina pastovumo ir organizuotumo aspektus.

4. Kvalifikuoto nusikalstamo susivienijimo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje:

- a) **Ginkluotas nusikalstamas susivienijimas.** Lietuvos teismų praktikoje nustatant, ar konkrečiu atveju veikia ginkluotas nusikalstamas susivienijimas, svarbu identifikuoti susivienijimo narių žinojimo faktą apie susivienijimo ginkluotumą. Teismai laikosi pozicijos, kad net jei ir ne visi nariai buvo aprūpinti ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis arba jais nepasinaudojo, vien jų turėjimas ir galimas panaudojimas nusikalstamiems tikslams yra pakankamas pagrindas kvalifikuojančiam požymiui inkriminuoti.
- b) **Organizavimas ir vadovavimas nusikalstamam susivienijimui.** Nusikalstamo susivienijimo organizavimas ir vadovavimas jam, savo esme, yra skirtingos sąvokos, tačiau jos yra glaudžiai susijusios. Lietuvos teismų praktikoje organizavimu suprantami tokie veiksmai kaip: nusikalstamo susivienijimo narių subūrimas, jų įtraukimas į nusikalstamo susivienijimo struktūrą, įrankių, skirtų nusikaltimams daryti, aprūpinimas bei užduočių ar vaidmenų priskyrimas susivienijimo nariams. Tuo tarpu, vadovas yra atsakingas už visos susivienijimo veiklos koordinavimą, vidaus kontrolės ir susivienijimo narių drausmės palaikymą bei svarbiausių sprendimų priėmimą.

5. Lietuvos teismų praktika laikosi pozicijos, kad nusikalstamas susivienijimas yra bendrininkavimo forma, pasižyminti aukštesniu organizuotumo lygiu nei organizuota grupė. Lietuvos teismai pabrėžia, kad aukštesnio organizuotumo lygio nustatymas yra vertinimo dalykas, kurį nulemia konkrečios bylos ypatybės, joje nustatytų aplinkybių visuma. Lietuvos teismai nuosekliai plėtoja praktiką, kad aukštesnis organizuotumo lygis pasireiškia susivienijimo narių tarpusavio ryšių pastovumu, „bendros kasos“ turėjimu ir panaudojimu darant nusikaltimus, konspiraciniu bendravimu bei aiškos hierarchinės struktūros nustatymu susivienijimo viduje. Nusikalstamo susivienijimo ir organizuotos grupės atribojimo klausimas iki šių dienų Lietuvos teismų praktikoje yra gana problematiškas.
6. Lietuvos teismai nuosekliai plėtoja praktiką, kad nusikalstamo susivienijimo narys už BK 249 straipsnyje nurodytą nusikaltimą visais atvejais atsako kaip vykdytojas, o už kitas padarytas nusikalstamas veikas gali atsakyti ir kaip kitos rūšies bendrininkas. Esant situacijoms, kai teismai vertina aplinkybes, kurios susiklostė iki BK įsigaliojimo, nusikalstamo susivienijimo nariams skiriamos bausmės pagal 1961 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 227¹ straipsnį. Subendrinant bausmes už kelis nusikaltimus, teismai remiasi naujausios BK redakcijos nuostatomis, taikydami bausmių sudėjimo ar apėmimo būdus pagal baudžiamajame įstatyme numatytas sąlygas.

Pasiūlymas:

1. 2023 m. birželio 19 d. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija nustatė, kad šiuo metu tik trečdalis nusikalstamų susivienijimų turi vidinę hierarchinę struktūrą. LAT, taip pat, pažymėjo, jog vien šio kriterijaus nepakanka nustatant nusikalstamo susivienijimo požymius, ir pabrėžė, kad hierarchinė struktūra nebegali būti laikoma esminiu šios bendrininkavimo formos identifikavimo kriterijumi. Vis dėlto, autoriaus nuomone, būtent susivienijimo hierarchinė struktūra leidžia šią bendrininkavimo formą vertinti kaip pavojingesnę, aukštesniu organizuotumu pagrįstą darinį lyginant su organizuota grupe. Aukštesnis organizuotumo lygis reiškia, kad susivienijimo viduje yra aiškus pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis tarp narių. Todėl, jeigu būtų atsisakyta hierarchinės struktūros vertinimo, iš esmės sumenkėtų esminio nusikalstamo susivienijimo požymio – vaidmenų ir užduočių pasiskirstymo – svarba, identifikuojant šios bendrininkavimo formos buvimą ar nebuvimą. Beje, pabrėžtina ir tai, kad Lietuvos

teismų praktikoje ilgą laiką hierarchinė struktūra buvo vienas iš pagrindinių kriterijų atskiriant nusikalstamą susivienijimą nuo organizuotos grupės. Todėl, atsižvelgiant į tai, siūlytina išlaikyti daug metų Lietuvos teismų praktikoje plėtotą hierarchinės struktūros, kaip vieno iš svarbiausių vertinamųjų susivienijimo kriterijų, reikšmę nagrinėjant baudžiamąsias bylas, kadangi šis kriterijus padeda identifikuoti aukštesnio grupės asmenų organizuotumo lygio buvimą. Autoriaus nuomone, hierarchinė struktūra yra reikšmingas vertinamasis kriterijus atskiriant nusikalstamą susivienijimą nuo organizuotos grupės, o šio požymio išlaikymas Lietuvos teismų praktikoje prisidėtų prie nuoseklaus ir vieningo teisės aiškinimo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 51-1933;

Europos Sąjungos teisės aktai:

2. Tarybos 2008 m. spalio 24 d. pamatinis sprendimas 2008/841/TVR dėl kovos su organizuotu nusikalstamumu. OL L 300, 2008 11 11, p. 43;

Nacionaliniai teisės aktai:

3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000) *Valstybės žinios*, Nr. 89-2741;
4. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 13-467;
5. Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, Nr. 17-701;
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15(1) straipsnio pripažinimo netekusiu galios, 41(1), 45, 227(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 51(2) straipsniu įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, Nr. 10-340;
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, Nr. 38-1733;
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, Nr. 74-3423;
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147(1), 199(1), 199(2), 267(1), 270(1), 308(1) straipsniais įstatymas (2005). *Valstybės žinios*, Nr. 81-2945;

Negaliojantys nacionaliniai teisės aktai:

10. Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. 157 „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo, Baudžiamojo proceso ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo“ (1993). *Valstybės žinios*, Nr. 5-90;
11. Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (1994). *Valstybės žinios*, Nr. 60-1182;
12. Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. I-1141 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, baudžiamojo proceso, civilinio proceso ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (1995). *Valstybės žinios*, Nr. 104-2325;
13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15(1), 53(1), 227(1), 227(2), 294, 325 straipsnių pakeitimo ir papildymo 297(1) straipsniu įstatymas Nr. VIII-217 (1997). *Valstybės žinios*, Nr. 45-1104;
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 24, 42, 43, 49, 50, 54-1, 71, 75, 105, 227-1, 227-3 straipsnių pakeitimo įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, Nr. 115-3238;

Specialioji literatūra:

15. Allum, F. et. al. (2003). *Organized Crime and the Challenge to Democracy*. London: Routledge, p. 1-22;
16. Dabartinės lietuvių kalbos žodyno internetinė versija (2021). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas> [žiūrėta: 2025-02-20];
17. Gruodytė, E. et al. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga*. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ebooks.vdu.lt/eb/3054/lietuvas-baudziamoji-teise-specialioji-dalis-antroji-knyga/> [žiūrėta: 2025-02-22; 2025-03-25];
18. Gutauskas, A. (1999). *Organizuotas nusikalstamumas ir jo teisinio apibrėžimo problema*. Jurisprudencija, t. 13(5); 21-31 p. 21-31;
19. Gutauskas, A. (2002). *Organizuotas nusikalstamumas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:14382029/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta: 2025-02-19];

20. Gutauskas, A. (2003). *Organizuoto nusikalstamumo baudžiamasis teisinis vertinimas pagal naują Baudžiamąjį kodeksą*. Jurisprudencija, t. 5(37), p. 32-39;
21. Justickis, V. (2001). *Organizuotas nusikalstamumas. Ekonominiai pagrindai*. Jurisprudencija, t. 20(12), p. 23-39 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2706213/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta: 2025-02-19];
22. Piesliakas V. (1993). *Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija*. Teisės problemos, Nr. 1;
23. Šimkus K. (1993). *Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui*. Jurisprudencija. Mokslo darbai, Nr. 15(7), p. 143-152. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367178513395/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta: 2025-02-19];
24. Veršekys, P. (2009). *Nusikalstamo susivienijimo sudėties analizė*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:1928437/MAIN> [žiūrėta: 2025-02-21; 2025-03-23];

Teismų praktika:

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys:

25. 2003 m. gruodžio 2 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-668;
26. 2004 m. birželio 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2004;
27. 2005 m. gegužės 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198;
28. 2006 m. lapkričio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-545/2006;
29. 2007 m. vasario 22 d. LAT baudžiamųjų bylų skyriaus teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga, Teismų praktika, Nr. 26;
30. 2007 m. spalio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-471/2007;

31. 2008 m. liepos 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177/2008;
32. 2009 m. gegužės 26 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154/2009;
33. 2013 m. vasario 26 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57/2013;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57/2013;
35. 2014 m. sausio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-148/2014;
36. 2015 m. vasario 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015;
37. 2016 m. birželio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-699/2016;
38. 2017 m. birželio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159-976/2017;
39. 2017 m. spalio 31 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-209-699/2017;
40. 2018 m. sausio 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31-511/2018;
41. 2018 m. gegužės 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-511/2018;
42. 2018 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-942/2018;
43. 2019 m. spalio 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-189-1073/2019;
44. 2021 m. gegužės 14 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-489/2021;
45. 2021 m. birželio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-648/2021;

46. 2021 m. birželio 25 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-113-489/2021;
47. 2022 m. liepos 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-167-303/2022;
48. 2023 m. birželio 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023;

Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiai ir nutartys:

49. 2006 m. vasario 15 d. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-105/2006;
50. 2007 m. gruodžio 22 d. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-111/2007;
51. 2008 m. vasario 29 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-29/2008;
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92/2009;
53. 2010 m. balandžio 12 d. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-192/2010;
54. 2013 m. gegužės 31 d. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-38/2013;
55. 2016 m. sausio 18 d. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-518/2016;
56. 2018 m. vasario 19 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-202/2018;
57. 2018 m. kovo 2 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-118-387/2018;
58. 2018 m. gruodžio 20 d. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-495/2018;
59. 2020 m. balandžio 23 d. Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-616/2020;
60. 2024 m. kovo 28 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-69-658/2024;

61. 2024 m. spalio 15 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-255-1076/2024;

Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiai:

62. 2008 m. birželio 30 d. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-20-211/2008;
63. 2011 m. rugsėjo 6 d. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-59-256/2010;
64. 2014 m. birželio 9 d. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-317/2014;
65. 2013 m. gruodžio 30 d. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76-317/2013;
66. 2017 m. spalio 30 d. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-166-238/2017;
67. 2020 m. gruodžio 22 d. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-988/2020.

Nusikalstamas susivienijimas Lietuvos teismų praktikoje

Rokas Gabalis

Magistro darbe analizuojama nusikalstamo susivienijimo Lietuvos teismų praktikoje tema, nagrinėjant Lietuvos teismų pateiktus išaiškinimus, reikšmingus teisės aktus bei baudžiamosios teisės mokslininkų nuomones. Nusikalstamas susivienijimas yra viena iš sudėtingiausių bendrininkavimo formų, kuri, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, nuolat keitėsi ir evoliucionavo. Todėl, akivaizdu, kad tam tikrais aspektais keitėsi ir Lietuvos teismų išaiškinimai dėl šios bendrininkavimo formos identifikavimo ir jos požymių nustatymo. Nagrinėjant šią temą, atskleidžiama problematika ir ypatumai, kuri vyrauja Lietuvos teismų praktikoje.

Pirmiausia, magistro darbe analizuojama nusikalstamo susivienijimo kaip organizuoto nusikalstamumo teisinės išraiškos samprata, požymiai ir istorinė raida Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose. Taip pat, darbe analizuojami Lietuvos teismų pateikti išaiškinimai, susiję su pagrindinių nusikalstamo susivienijimo požymių nustatymu ir jų identifikavimu. Beje, darbe analizuojami ir kvalifikuoto nusikalstamo susivienijimo ypatumai, kurie atsispindi Lietuvos teismų praktikoje. Aiškumo dėlei, pagrindiniai ir kvalifikuoti nusikalstamo susivienijimo požymiai darbe yra aptariami atskirai. Magistro darbe atribojamas nusikalstamas susivienijimas nuo organizuotos grupės bei atskleidžiama šių bendrininkavimo formų atskyrimo problematika Lietuvos teismų praktikoje. Galiausiai, magistro darbe analizuojama nusikalstamo susivienijimo baudžiamumo praktika Lietuvos teismų praktikoje. Išsami Lietuvos teismų pateiktų išaiškinimų analizė leido identifikuoti šios bendrininkavimo formos ypatumus ir probleminius aspektus, kurie vyrauja Lietuvos teismų priimtuose sprendimuose.

SUMMARY

Criminal association in Lithuanian Court Jurisprudence

Rokas Gabalis

The final thesis analyses the topic of criminal association in the Lithuanian Court Jurisprudence, examining the interpretations provided by Lithuanian courts, significant legal acts, and the opinions of criminal law scholars. Criminal association is one of the most complex forms of complicity, which, since the restoration of the independence of the Republic of Lithuania, has constantly changed and evolved. Therefore, it is evident that the interpretations of Lithuanian courts regarding the identification of this form of complicity and the determination of its characteristics have also changed in certain aspects. This topic reveals the problems and peculiarities that prevail in Lithuanian Court Jurisprudence.

Firstly, the final thesis examines the concept, characteristics, and historical development of criminal association as a legal expression of organized crime in the criminal legislation of the Republic of Lithuania. The thesis also analyses the interpretations provided by Lithuanian courts related to the identification and determination of the main characteristics of criminal association. In addition, the thesis also analyses the peculiarities of a qualified criminal association, which are reflected in the Lithuanian Court Jurisprudence. For the sake of clarity, the basic and qualified elements of a criminal association are discussed separately. The final thesis distinguishes a criminal association and an organised group and reveals the problems of distinguishing these forms of complicity in Lithuanian Court Jurisprudence. Finally, the thesis analyses the judicial practice regarding the criminal liability of criminal associations in Lithuanian Court Jurisprudence. A detailed analysis of the interpretations issued by the Lithuanian courts allowed to identify the peculiarities and problematic aspects of this form of complicity that prevail in the decisions issued by the Lithuanian courts.